

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Příručka dobré praxe
Inspirace pro sociální začleňování:

P

Občanská participace v obcích s koncentrací sociálního vyloučení

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Publikaci vydal Odbor pro sociální začleňování (Agentura) MMR ČR
v rámci projektu Systémové zajištění sociálního začleňování
registrační číslo projektu: CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_030/0000605.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Příručka dobré praxe

Inspirace pro sociální začleňování:

Občanská participace v obcích s koncentrací sociálního vyloučení

Odbor pro sociální začleňování (Agentura) MMR ČR
2021

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Publikace vznikla za finanční podpory Evropského sociálního fondu prostřednictvím operačního programu Zaměstnanost v rámci projektu Systémové zajištění sociálního začleňování registrační číslo projektu: CZ.03. 2. 63/0.0/0.0/15_030/0000605

Autor: Michal Kandler

Na přípravě dále spolupracovali: Eliška Černá, Jan Dítko, Lucie Fuková, Jakob Hurrle, Blažena Hušková, Dana Moore, David Tišer, Lucie Trlifajová, Líza Urbanová, Lenka Vrbová, Marek Mikulec, Leona Kupčíková, Petra Vaňková, Pavla Radová, Jiřina Mázlová, Zdeňka Slámová, Tereza Dvořáková, Markéta Nešporová, Kamila Zinčenkova

Velice děkuji za umožnění adaptace participativních metod pro potřeby práce s lidmi žijícími v sociálně vyloučeném prostředí, jmenovitě obcím a městům: Most, Vítkov-Budišov, Vsetín, Kadaň, Ostrava-Kunčičky, Chodov, Roudnice nad Labem, Karlovy Vary, statutární město Ostrava, Liberec, Žlutice, Višňová, Žďár nad Sázavou, Chomutov. Dále místním partnerům, kteří se na realizaci konkrétních participativních metod podíleli: Multikulturní centrum Praha (Jakob Hurrle, Jan Dítko a Lucie Trlifajová), ASLIDO (Eliška Černá), Jako doma – Homelike, o. p. s. (Lenka Vrbová), ROMACT (Lucie Fuková), Blažena Hušková, David Tišer, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy (Líza Urbanová a Dana Moore). Těmto jednotlivcům, městům a organizacím se podařilo adaptovat a více či méně úspěšně realizovat dále uvedené participativní metody. Na závěr si dovoluji poděkovat všem kolegyním a kolegům z Agentury pro sociální začleňování, kteří se podíleli na jejich realizaci, záznamu a vyhodnocení: Leona Kupčíková, Petra Vaňková, Zdeňka Slámová, Jiřina Mázlová, Pavla Radová, Marek Mikulec, Markéta Nešporová, Kamila Zinčenkova, Tereza Dvořáková.

Obsah

7	Úvod
9	1 Oblasti využití participativních metod při práci s lidmi ze sociálně vyloučeného prostředí a okolí
9	1.1 Participativní výzkumy se zapojením cílové skupiny
12	1.2 Strategické plánování se zapojením cílových skupin
19	1.3 Posilování místních sousedství dle Drhové a Ledinské (2014)
21	1.4 Zapojení veřejnosti do operativního jednání radnice dle Drhové a Ledinské (2014)
25	1.5 Posilování místních sousedství dle Drhové a Ledinské (2014)
30	1.6 Participace obyvatel při řešení problematiky bydlení a bezdomovectví dle Černé (2017)
42	2 Příklady participativních metod adaptovaných pro práci s lidmi žijícími v sociálně vyloučeném prostředí a okolí
42	2.1 Focus groups/fokusní skupiny
50	2.2 World Café
58	2.3 Strategický integrační workshop
63	2.4 Tvorba vize komunity
68	2.5 Divadlo utlačovaných
71	3 Další doporučené materiály
71	3.1 Základní materiály
71	3.2 Příklady participativních projektů
71	3.3 Příklady svépomocných skupin
71	3.4 Zahraniční zdroje a organizace
72	Literatura
72	Seznam zkratk
74	Příloha: Přehled oblastí využití a příkladů participativních metod adaptovaných pro sociální začleňování

Občanská participace v obcích s koncentrací sociálního vyloučení

Úvod

Tato příručka inspirativních praxí obsahuje přehled adaptovaných participativních metod pro potřeby práce s lidmi žijícími v sociálně vyloučeném prostředí. Metody jsou členěny do 2 kategorií, jednak podle oblasti využití participativních metod (od participativních výzkumů až po tematickou oblast bydlení), jednak podle jednotlivých typů participativních metod: focus groups/ohniskové skupiny, World Café, strategický integrační workshop, tvorba vize komunity, divadlo utlačovaných. Přehled realizovaných intervencí vychází z konkrétních zkušeností organizací, které pracují s různými skupinami obyvatel ohrožených sociálním vyloučením.

Pro systematickou podporu participace v sociálním začleňování na lokální úrovni (lokální experti a lokální konzultanti Ministerstva pro místní rozvoj – Odboru pro sociální začleňování, manažeři strategického a komunitního plánování, partnerské organizace v lokalitách, koordinátoři participace) byl vytvořen přehled intervencí, resp. přehled participativních metod adaptovaných pro potřeby práce s lidmi žijícími v sociálně vyloučeném prostředí, který vychází z klíčových indikátorů v oblasti participace/nízké občanské angažovanosti v obcích s koncentrovaným sociálním vyloučením. U každé intervence jsou v přehledové tabulce (příloha) přiřazeny nejčastější problémy identifikované v obcích s kumulací sociálního vyloučení, k jejichž řešení daná intervence může přispět za splnění výše uvedených podmínek.

Přehled intervencí je zaměřen na lokální úroveň a možnosti plánované v rámci možných strategických plánů měst, které zpracovává např. Agentura pro sociální začleňování ve všech spolupracujících městech s využitím Evropských strukturálních a investičních fondů (ESIF), národních programů a vnitřních zdrojů obcí, neziskových organizací nebo vnitřních zdrojů svépomocných skupin obyvatel.

Cílem přehledu je poskytnout vodítko pro jednání o návrhové části Strategického plánu sociálního začleňování a pro vyhodnocování úspěšnosti aktivit a intervencí Odboru pro sociální začleňování (Agentury) při řešení problémů v participaci/nízké občanské angažovanosti obyvatel žijících v sociálně vyloučeném prostředí (ověření, zda se v dané lokalitě adekvátně řeší všechny cíle v návaznosti na relevantní příčiny problému, které jsou na místní úrovni řešitelné).

Pro ilustraci adaptace v konkrétních lokalitách jsou uvedeny následující velikosti územních sídel dle počtu obyvatel:

- a) mikroregion obcí, místní část, městys nebo malé město (1 000 až 9 000 obyvatel),
- b) středně velké město (10 000 až 49 000 obyvatel),
- c) statutární město (nad 50 000 obyvatel).

1 Oblasti využití participativních metod při práci s lidmi ze sociálně vyloučeného prostředí a okolí

Oblasti využití participativních metod, popsané níže formou podrobného popisu realizovaných intervencí, můžeme dělit dle procesních oblastí činnosti místní samosprávy i ostatních partnerů spolupracujících na sociálním začleňování v daném místě (výzkumy, strategické plánování, příprava a realizace obecních projektů, operativní jednání radnice, posilování místních sousedství) i dle specifických tematických oblastí, ve kterých může být vzájemně prospěšné zapojení osob ohrožených sociálním vyloučením, kterých se daná oblast přímo týká (zejm. bydlení a bezdomovectví).

1.1 Participativní výzkumy se zapojením cílové skupiny¹

Výzkumy prováděné ve spolupráci s neakademickými aktéry, kteří stojí mimo firemní sféru – např. nevládními organizacemi, místními komunitami, zájmovými skupinami spotřebitelů, odbory, bytovými družstvy či neformálními skupinami pacientů – se obvykle zaměřují na rozvoj neekonomických oblastí života, často usilují o nějakou konkrétní dílčí změnu na lokální úrovni. Těmto typům výzkumů se zatím významnější veřejné podpory nedostává, přesto se však řada takových výzkumů s úspěchem realizuje. Jedním z oblíbených způsobů, jak takový výzkum realizovat, je prostřednictvím tzv. participativního akčního výzkumu (výzkumu zakotveného v komunitě).

Participativní akční výzkum či výzkum zakotvený v komunitě (dále pro zjednodušení jen „participativní výzkum“) je výzkum prováděný komunitou, s komunitou nebo pro komunitu. Komunitou jsou myšleni občané, resp. jejich skupina, kteří např. bydlí na stejném místě, řeší stejný problém (např. zdravotní či sociální), zabývají se stejnou záležitostí, věnují se stejné činnosti nebo mají stejné zájmy.

Participativní výzkum je v podstatě interaktivním cyklickým procesem, který kromě vlastního výzkumu zahrnuje i bezprostřední implementaci jeho výsledků v praxi, reflexi tohoto procesu a využití této reflexe zpět ve vědním procesu. Příslušníci komunity se přitom na participativním výzkumu obvykle podílejí ve všech výzkumných fázích. Existuje řada různých definic participativního, akčního či v komunitě zakotveného výzkumu, které se mezi sebou liší především v tom, na jaké aspekty celého výzkumného procesu kladou největší důraz.

1 Volně dle <http://www.vedavakci.cz/veda-a-verejnost/vyzkum-ve-spolupraci-s-neakademickymi-aktery/>.

Příklad 1.1.1: Participativní výzkum migrace

Lokalita:	Sídliště (středně velké město)
Typ intervence:	Participativní výzkum
Personální zajištění:	• 1 externí výzkumnice • Platforma (zástupci neziskových organizací)
Zdroje financování:	Z projektu Agentury pro sociální začleňování (Operační program Zaměstnanost)
Cíle a očekávání:	1) Analyzovat příčiny migrace ve čtvrti. 2) Analyzovat faktory, které by obyvatele motivovaly k tomu ve čtvrti zůstat a spokojeně zde bydlet
Předchozí práce s cílovou skupinou:	V lednu 2016 zahájilo statutární město spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování v rámci Koordinovaného přístupu k sociálně vyloučeným lokalitám. Ve stejném roce byla zpracována vstupní analýza. Z analýzy vyplynulo, že ve městě je hned několik dlouhodobě problematických čtvrtí, kde dochází ke změně složení obyvatel. Nejpočetnější migrace obyvatel probíhala v uvedené městské čtvrti a v jednotlivých blocích domů ve čtvrti. V roce 2017 byl schválen Strategický plán sociálního začleňování. Město se dokumentem zavázalo ve spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování řešit mimo jiné příčiny migrace v této čtvrti.

**Příprava akce/zapojení
cílové skupiny:**

Na základě výše uvedených dokumentů zadal Úřad vlády ČR analýzu sledující příčiny migrace ve čtvrti. Dlouhodobým záměrem jak Agentury pro sociální začleňování, tak zástupců města a nově vznikající platformy je totiž migraci omezit a vytvářet pro obyvatele čtvrti takové podmínky, aby zde mohli a chtěli dále spokojeně bydlet.

- **Příprava setkání:** Výzkumnice nejdříve na společné přípravné schůzce seznámila členy platformy s různorodými příčinami migrace obyvatel na uvedeném sídlišti. Ti upřednostnili 3 hlavní směry, kterými se má výzkum dále ubírat. Ze schůzky vyplynul požadavek, aby se statistickými metodami identifikovaly klíčové příčiny migrace. Cílem bylo získat údaje o statistické relevanci jednotlivých příčin (tedy do jaké míry jsou některé příčiny migrace zastoupeny více a jiné méně). Za tímto účelem jsme vytvořili krátký dotazník pro obyvatele čtvrti.
- **Oslovování účastníků:** Celkem bylo realizováno 54 kvalitativních rozhovorů (s celkem 64 lidmi) – s obyvateli vybrané čtvrti, zástupci magistrátu města a neziskových organizací, zástupci Úřadu práce ČR, bytového družstva a dalších lokálních aktérů. Tři z těchto rozhovorů byly skupinové. Z celkového počtu 40 rozhovorů s obyvateli sídliště byly celkem 3 se zástupci domu (šlo o předsedy domovních výborů či jejich zástupce). 25 rozhovorů (rozhovory s obyvateli) bylo vedeno s romskými domácnostmi, 15 představitelů domácností nebyli Romové. Jen 5 rozhovorů vedla výzkumnice pouze s muži, u dalších rozhovorů byly přítomné i ženy nebo byly vedeny pouze se ženami (muži nebyli v době výzkumu v lokalitě přítomni nebo rozhovor odmítli). Dále účastníci platformy spolu s výzkumníci v terénu vybrali 107 dotazníků. Dotazníkem cíleně zjišťovali data o délce pobytu dotazovaného člověka ve čtvrti, různé příčiny migrace, a zda se chce obyvatel ze čtvrti stěhovat.
- **Prostory:** V terénu.
- **Termín:** Výzkum probíhal od srpna do prosince 2017.
- **Příprava účastníků:** Členové platformy měli možnost připomínkovat návrh dotazníků. Jejich úvodní požadavek na dotazníky byl, aby sběr dat netrval déle než 10 minut, a mohli jej tedy vyplňovat při své běžné činnosti v místě.

Průběh setkání:	Aktéři platformy byli seznámeni s předběžnými výstupy výzkumu. Měli zájem na zjištění převažujících příčin migrace a o statistickou relevanci dat. Jednak měli zájem o informace, které dosud neměli k dispozici, jednak měli zájem o výstupy, které by byly relevantní i pro politické představitele města (tedy o statistická data).
Co se povedlo:	Do sběru dat se zapojili všichni účastníci platformy a statistická data jsme získali za 14 dní.
Co nás potrápilo:	---
Výzvy pro další období:	Výzvou ve smyslu závazku k další akci je zejména řešení zjištěných problémů, což může znamenat nutnost vytvořit pracovní skupiny nebo strategie na místní úrovni, sepsat a podpořit konkrétní projekty, usilovat o změnu městských politik, hledat vnější zdroje financování apod.

1.2 Strategické plánování se zapojením cílových skupin

Jde o zapojení veřejnosti / cílové skupiny do plánovacích procesů na obecnější úrovni, ať už se jedná o přípravu strategických rozvojových plánů, územních plánů či komunitních plánů sociálních služeb; je jedním ze základních postupů pro zapojování veřejnosti / cílové skupiny na místní úrovni a dnes již existuje řada metod pro zapojení veřejnosti do místních plánovacích procesů (viz další specifické metody).

Strategické nebo komunitní plánování je jednou z příležitostí, při níž je možné konzultovat navrhované kroky s veřejností / cílovou skupinou a nechat si od co nejširšího spektra místních aktérů potvrdit, že problémy ve strategickém nebo komunitním plánu jsou pojmenovány správně a že i na navrhovaných řešeních bude ve městě nebo obci širší shoda.

Místní veřejnost a vydefinované cílové skupiny, včetně obyvatel ohrožených sociálním vyloučením, jsou zapojeny formou skupinových rozhovorů (focus groups), formou anketního šetření apod. Strategické nebo komunitní plány jsou pak schvalovány na veřejných jednáních místního zastupitelstva.

Příklad 1.2.1: Seznámení cílové skupiny s připravovanými projekty a jejich možným zapojením

Lokalita:	Malé město a městys
Typ intervence:	Dvě veřejná setkání s cílovou skupinou v lokalitách
Personální zajištění:	2 lokální konzultantky Agentury pro sociální začleňování 2 komunitní pracovníci projektu ROMACT
Zdroje financování:	Lokální konzultantky a komunitní pracovníci zajistili přípravu a realizaci akcí v rámci své běžné pracovní náplně. Města zdarma poskytla prostory pro konání akcí. Občerstvení bylo zajištěno z projektu ROMACT, případně zdarma poskytnuto městy.
Cíle a očekávání:	1. Zapojit cílovou skupinu Romů / obyvatel sociálně vyloučených domů do přípravy strategických dokumentů zaměřených na sociální vyloučení a inkluzivní vzdělávání. Na tento cíl se zaměřily předcházející aktivity. 2. Seznámit cílovou skupinu s projekty zaměřenými na jejich lokality a s nově vznikajícími pracovními místy (asistenti prevence kriminality, domovníci atd.). 3. Zjistit, jak cílová skupina vnímá naše aktivity, zda rozumí tomu, co děláme. 4. Vytipovat osoby z cílové skupiny, které lze zapojit do činnosti pracovních skupin a do projektů.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Veřejná setkání bylo možné realizovat díky předchozí spolupráci lokálních konzultantek Agentury pro sociální začleňování a komunitních pracovníků a díky navazující komunitní práci s cílovou skupinou. Veřejným setkáním předcházely společné aktivity, na které komunitní pracovníci cílovou skupinu připravili. Vždy je předem seznámili s programem a pomáhali jim formulovat společná stanoviska, tak aby mohli být na setkáních aktivní. Na setkání cílovou skupinu doprovázeli a podporovali je ve vlastní formulaci názorů a potřeb. Jednalo se o tato setkání: • setkání cílové skupiny, zástupců města, Agentury pro sociální začleňování a projektu ROMACT, • jednání pracovní skupiny zaměstnanosti za účasti zástupců cílové skupiny, • jednání pracovní skupiny vzdělávání za účasti zástupců cílové skupiny.

Příprava akce/zapojení cílové skupiny:	Veřejná setkání s cílem seznámit cílovou skupinu (obyvatelé sociálně vyloučených lokalit a Romové) s připravovanými projekty z Operačního programu Zaměstnanost a jejich možným zapojením do projektů proběhla v září 2017 v obou městech. Příprava setkání: Velkou pozornost jsme věnovali přípravě akcí. Nejdřív proběhla schůzka lokální konzultantky Agentury a komunitních pracovníků, na které jsme se domluvili na programu a formě předávání informací cílové skupině – srozumitelná mluva, vytisknuté informace o projektech – použili jsme velká písmena a krátké srozumitelné věty. Rozhodli jsme se setkání rozdělit dle obcí, aby cílová skupina nemusela nikam vyjíždět. Oslovování účastníků: Komunitní pracovnice osobně obešla zástupce cílové skupiny a pozvala je na setkání. Prostory: V obou městech byla akce realizována v prostorech, které je cílová skupina zvyklá navštěvovat – nízkoprahové zařízení pro děti a mládež a prostory neziskové organizace, která se zaměřuje na práci s romskými dětmi. Na místě bylo dostupné základní občerstvení, oplatky a bonbony pro děti. Termín: Komunitní pracovníci vytipovali den a čas dle možností cílové skupiny. Zvolili jsme pátek odpoledne, kdy jsou všichni doma a zájemci o setkání si mohou zajistit případné hlídání dětí. Příprava účastníků: Účastníci znali lokální konzultantku Agentury z předchozích setkání, komunitní pracovníci jim podrobně vysvětlili cíle a program setkání. Matkám bylo umožněno přijít i s dětmi.
Průběh setkání:	Průběh setkání se lišil. V jenom městě se setkání zúčastnilo cca 6 dospělých osob, resp. žen s dětmi (očekávali jsme cca 20 lidí). Setkání bylo pozitivní, zúčastněné ženy se zajímaly především o vzdělávací projekty a projekty, v jejichž rámci je možné získat pracovní místo. Ve druhém městě přišlo cca 15 až 20 lidí (muži i ženy), očekávali jsme méně. Setkání bylo dynamické, účastníci se zajímali především o projekty zaměřené na bydlení a projekty, v jejichž rámci je možné získat pracovní místo.
Co se povedlo:	Povedlo se nám naplnit plánované cíle. Akcí se zúčastnili i lidé, kteří nebyli na předchozích setkáních. Získali jsme cenné kontakty na aktivní zájemce z cílové skupiny.

Co nás potrápilo:	Největším problémem bylo, že komunitní pracovníci neměli možnost pohybovat se v terénu kontinuálně (přerušení projektu), takže komunitní práce občas probíhala spíše nárazově a mezi akcemi byly delší pauzy, což cílovou skupinu demotivovalo.
Výzvy pro další období:	Podařilo se nám prosadit 2 projekty z Operačního programu Zaměstnanost zaměřené na komunitní práci na 3 roky. V rámci těchto projektů realizátoři navážou na dosavadní komunitní práci v lokalitě. V rámci projektů budeme usilovat o pravidelnou účast zástupců komunit v pracovních skupinách a o realizaci dalších veřejných setkání zaměřených na sociální začleňování.

Příklad 1.2.2: Fokusní skupiny při strategickém plánování

Lokalita:	Středně velké město
Typ intervence:	Pracovní skupiny
Personální zajištění:	1–2 zkušení facilitátoři
Zdroje financování:	Součást práce lokálního konzultanta Agentury pro sociální začleňování, financovaného z projektu Operačního programu Zaměstnanost

Cíle a očekávání:	1. Aktivní zapojení sociálně vyloučených obyvatel do strategického plánování: ačkoli v rámci využití plánovací metody stromu je žádoucí mít zapojené zástupce všech relevantních aktérů (sociálně vyloučení obyvatelé, majitelé aktiv, lokální hledisko), ze zkušenosti Agentury pro sociální začleňování vyplývá, že zapojení sociálně vyloučených obyvatel do plánovacího procesu se v praxi příliš nedaří. Proto byl zvolen „oddělený přístup“ – názory a postoje při plánování na pracovní skupině zastával výzkumník, který měl zmapované potřeby sociálně vyloučených obyvatel ze vstupní analýzy. Fokussní skupiny sloužily ke zpětnému ověření dat získaných na profesionálních pracovních skupinách se zástupci cílových skupin. 2. Podklad pro analytickou část Strategického plánu sociálního začleňování (SPSZ): analytická část je tvořena výstupy ze vstupní analýzy (převážně kvantitativní data) a doplněna o zpracované výstupy z pracovních skupin se zástupci sociálně vyloučených obyvatel (kvalitativní část) a z pracovních skupin s dalšími relevantními lokálními aktéry. 3. Fokussní skupina jako podklad pro plánování projektu lokálních aktérů: • sloužila jako sběr konkrétních potřeb sociálně vyloučených obyvatel a zároveň výstupy doplňují projektovou žádost, dokládají a ověřují tak, že projekt opravdu řeší problémy definované sociálně vyloučenými obyvateli, • seznamuje a informuje o plánovaných projektových aktivitách a získává zpětnou vazbu od sociálně vyloučených obyvatel. 4. Fokussní skupina jako nástroj průběžné práce s veřejností a komunikační strategie: fokussní skupiny byly v pozdější době po schválení SPSZ realizovány především pro potřeby plánovaných projektů, nicméně se záměrem jejich návaznosti a pravidelnosti za účelem pravidelně informovat veřejnost o vývoji a realizaci projektů s 2 základními cíli: doložení a šíření výstupů projektu, zvnitřnění aktivit projektů cílovou skupinou a vyšší úspěšnost dopadů projektu, resp. snížení rizika nepřijetí aktivit ze strany sociálně vyloučených obyvatel a veřejnosti (předjetí mezilidským sporům, zlepšení informovanosti, propagace realizace opatření ze SPSZ a aktivit lokálních aktérů).
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Sociálně vyloučení obyvatelé se pravidelně podíleli na pracovních skupinách v rámci komunitního plánování sociálních služeb.

Příprava akce/zapojení cílové skupiny:

Fokusní skupiny lze kromě využití jako samostatné výzkumné metody (viz níže) použít i jako vhodnou doplňkovou techniku pro zapojení cílových skupin a veřejnosti do procesu strategického plánování a prostředek vzájemné komunikace s představiteli místních autorit a lokálních partnerů. V roce 2017 proběhla série fokusních skupin při lokálním partnerství.

Příprava setkání: Velký důraz je třeba klást na dobu konání fokusní skupiny, místa konání a zajištění příjemného komfortního prostředí (občerstvení, uspořádání sezení do půlkruhu apod.). Čas konání – je třeba brát ohled nejen na vlastní možnosti, ale především na možnosti účastníků (po obědě vyzvedávají děti ze školy, chodí do zaměstnání, ráno musí na úřady apod. – toto je třeba pečlivě zvážit, naplánovat a konzultovat např. s poskytovateli sociálních služeb, kteří v lokalitě působí a harmonogram dne znají lépe). Další zajištění: flipchartový papír, barevné fixy, lepicí lístečky. Není třeba dělat obsáhlé powerpointové prezentace apod. Je třeba připravit si taková vyjádření a vysvětlení v rámci vlastní prezentace, která jsou srozumitelná a jasná – vyvarovat se cizím pojmům, složitým vyjádřením apod.

Důležité: Připravit si záložní plán pro případ, že účastníci fokusní skupiny nebudou spolupracovat dle plánu – tip: změnit téma od toho, co je třeba a chybí, na to, co se již v lokalitě daří a dělá.

Oslovování účastníků: Ideálně přes sociální služby, které se sociálně vyloučenými obyvateli spolupracují – je dobré oslovit služby, které mají odlišnou cílovou skupinu, aby nebylo složení skupiny příliš homogenní (např. pouze osoby bez domova), oslovení/vytipování mohou provést také výzkumníci v rámci rozhovorů do vstupní analýzy.

Prostory: Město – prostorově vyloučená lokalita – prostory předškolního klubu nebo nízkoprahového centra. Zkušenost máme i s prostory přímo na městském úřadě – více doporučujeme prostory, kde se sociálně vyloučení obyvatelé budou cítit dobře a uvolněně a nevznikne bariéra z důvodu studu, ostychu apod.

Příprava účastníků: Vhodné předem poslat informační dopis poskytovatelům sociálních služeb, kteří budou sociálně vyloučené obyvatele kontaktovat a zároveň jim účel setkání vhodně předat. Tím, že kontaktování provádí poskytovatel sociálních služeb, zamezíme případné nedůvěře ze strany sociálně vyloučených obyvatel.

Průběh setkání:	1. Uvítání a představení facilitátora. 2. Představení účelu setkání (proč jsme účastníky pozvali, co bude výstupem a k čemu budou výstupy sloužit, kdo bude dále s výstupy pracovat a jak) a cíle setkání. 3. Představení metody práce – krátce, srozumitelně, není nutné metodologické okénko. 4. Vyzvání účastníků k vyjádření se k tématu, průběžné dotazování všech zúčastněných.
Co se povedlo:	Velmi dobře působila na sociálně vyloučené obyvatele přítomnost místostarostky, která představila svoji roli ve fokusní skupině a účel své přítomnosti – sociálně vyloučení obyvatelé měli pocit, že ji jejich názory zajímají a budou mít nějaký dopad. Zde pozor: je nutné zvážit, zda je přítomnost politika vhodná, hodně záleží na osobnosti a na tom, jak je sociálně vyloučenými obyvateli přijímán a vnímán. Sociálně vyloučení obyvatelé dobře reflektovali nutnost vlastního zapojení na plánovaných aktivitách, aktivně nabízeli možnosti, jak se mohou zapojovat, co již umí a co může být zohledněno v dalších plánech.
Co nás potrápilo:	Sociálně vyloučení obyvatelé velmi citlivě reagovali na vše, co jsme nazvali „projekty“ – je zapotřebí se vyvarovat takových citlivých výrazů, které vyvolávají negativní reakce.
Výzvy pro další období:	Zapojit focus group do běžného chodu spolupráce – nejen do strategického plánování. Využít metodu focus group k revizi strategického plánování – sociálně vyloučení obyvatelé mohou být aktivně zapojeni do vyhodnocování dopadu projektu na ně samotné.

1.3 Posilování místních sousedství dle Drhové a Ledinské (2014)

Veřejnost nebo cílová skupina si sama určuje, jak bude upravený veřejný prostor vypadat, podílí se na plánování veřejného prostoru. Jen v některých případech se zapojí do samotné realizace, která bývá většinou zadána odborným firmám. Zvláštními případy jsou realizace úprav veřejných prostor svépomocí, které se dějí v průběhu či jako výsledek realizace komunitní sociální práce.

Zapojování cílových skupin do přípravy obecních projektů

Úřad obce má záměr revitalizovat náměstí a vybudovat hřiště pro děti. Obecní úřad zveřejní svůj záměr v městském zpravodaji, vyvěsí záměr na plakátovacích plochách obce a úřední vývěsce. Vyzve k účasti na plánování úprav. Cílová skupina dává náměty, jak by měl upravený veřejný prostor vypadat, podílí se na plánování veřejného prostoru – obec uspořádá sérii kulatých stolů na toto téma, dále deliberativní hlasování a závěrem procesu komunitní akční plánování.

Zapojování cílových skupin do realizace obecních projektů

Podle vytvořeného plánu přistoupí obec k jeho realizaci. Některé fáze realizace mohou probíhat svépomocně, jiné jsou zadány odborným firmám. V případě menších projektů je možná celá realizace i svépomocí. Lidé naplánují, jak budou úpravy parku či hřiště vypadat, rozdělí si aktivity podle svých schopností, dovedností a možností a podílejí se na realizaci.

Příklad 1.5.1: Projekce filmu s debatou s obyvateli sociálně vyloučené lokality

Lokalita:	Sociálně vyloučená lokalita (SVL) na okraji středně velkého města
Typ intervence:	- Pořádání pravidelných jarních brigád - Úpravy zahrádek/záhonů určených pro děti ze SVL ve spolupráci s neziskovými organizacemi - Pořádání fotbalového turnaje
Personální zajištění:	Pracovníci městského úřadu a neziskových organizací
Zdroje financování:	Město
Cíle a očekávání:	Spolupráce mezi obyvateli a městem
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Spolupráce funguje již zhruba 10 let, od cílové skupiny byly sesbírány podněty na zlepšení atraktivity bydlení v SVL na okraji města.

Příprava akce/ zapojení cílové skupiny:	• Příprava setkání: Je v gesci především terénních pracovníků a pracovníků městského úřadu, obyvatelé se podílejí šířením informací o konání těchto akcí. • Oslovování účastníků: Provádí především terénní pracovníci a pracovníci městského úřadu roznášením letáků a oslovováním obyvatel SVL, obyvatelé sdílejí informace mezi sebou; informace se prezentují i na webu města. • Prostory: Vzhledem k charakteru akce se jedná o venkovní setkání, jež probíhají přímo v terénu dané SVL. • Termín: Pravidelně převažují jarní brigády probíhající již zhruba 10 let (jarní brigády zahrnují sekání trávy, sběr odpadků, úpravu záhonů, osázení), fotbalový turnaj se koná každoročně 2 červnová odpoledne (5. a 6. 6. 2018 již 3. ročník), úprava záhonů a okolí probíhá druhým rokem a navazuje na pravidelné brigády. • Příprava účastníků: Ženy zajišťují na fotbale občerstvení, hojná účast obyvatel a podpora konání volnočasových aktivit; při brigádách a úpravách záhonů se obyvatelé podílejí na údržbě a zkrášlování okolí, zejména úklidem a úpravou ploch veřejné zeleně, sekáním trávy apod.
Průběh setkání:	Nájemníci v SVL si přáli zlepšit osvětlení venkovního prostranství. Domluvili se s městem na instalaci pouliční lampy. Podmínkou ale bylo, že výkop pro kabely si nájemníci zařídí a vykopou sami. Město tak vyhovělo požadavku nájemníků, díky němuž se zlepšila bezpečnost v lokalitě. Nájemníci do tohoto zlepšení investovali vlastní práci a obec investovala prostředky na nákup materiálu. Dále aktivizací obyvatel SVL probíhají pravidelné jarní brigády spojené s údržbou veřejných prostranství – sekání trávy, sběr odpadků, údržba dětského hřiště apod. Mimo to již 3. rokem probíhá fotbalový turnaj, jehož se účastní obyvatelé SVL, ale také např. zaměstnanci městského úřadu a obyvatelé mimo SVL, místní zajišťují občerstvení a pečou např. vlastní koláče, buchty, ale občerstvení vč. nápojů i nakupují.
Co se povedlo:	Zlepšení okolí a veřejných prostranství v SVL, motivování občanů k pořádání společných akcí, aktivní zapojení sociálně vyloučených obyvatel, a to nejen účastníků fotbalového turnaje, ale všech obyvatel, např. v zajištění občerstvení z vlastních zdrojů, pořádání doprovodných akcí u fotbalového turnaje, zlepšení životního prostředí a vzhledu veřejných prostranství i prostředí pro děti.
Co nás potrápilo:	Ne veškeré problémy spojené se vzájemným soužitím a užíváním nemovitostí se podařilo vyřešit – na schůzích dojde ke vzájemné shodě, ale naplnění se nepřenese do praxe, některé problémy se stále opakují, další překážkou je neúčast nájemníků, kterých se problémy týkají, na domovních schůzích.
Výzvy pro další období:	Pravidelné konání těchto akcí, větší zapojení obyvatel a získávání podnětů pro zlepšení vzájemného soužití v SVL; realizace dalších volnočasových aktivit, které si pořádají obyvatelé z vlastní iniciativy, větší aktivizace cílové skupiny.

1.4 Zapojení veřejnosti do operativního jednání radnice dle Drhové a Ledinské (2014)

Možnost vystupovat na jednání zastupitelstva či mít zastoupení veřejnosti ve výborech zastupitelstva a v komisích rady, kde se projednávají dokumenty a připravují rozhodnutí pro radu či zastupitelstvo obce. Tato rozhodnutí se týkají zejména projektů či činností, které bude radnice finančně podporovat, co se kde postaví, jakým způsobem se budou řešit aktuální problémy, např. ohledně bezpečnosti v obci, ohledně škol, dopravy, sociálních služeb apod.

Z hlediska politiky sociálního začleňování na městech a obcích je dobré sledovat, jak otevřené jsou příslušné výbory a komise odborné veřejnosti, nevládním organizacím a obyvatelům žijícím v sociálním vyloučení. Je jasné, že ne vždy mají mezi sebou lidé žijící v sociálně vyloučeném prostředí osobnosti, které jsou připravené jejich zájmy v orgánech města zastupovat. Mimochodem jedním z cílů komunitní práce je právě pomoci takovým osobnostem v lokalitách vyrůst.

Krizový štáb obce může zřídit starosta (k přípravě na krizové situace a jejich řešení) jako svůj pracovní orgán. Pro složení a činnost tohoto štábu platí přiměřeně ustanovení § 12 a 13 nařízení vlády č. 462/2000 Sb., k provedení § 27 odst. 8 a § 28 odst. 5 zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon).² Krizový štáb má možnost se pravidelně scházet se zástupci obce, neziskových organizací a obyvatel sociálně vyloučené lokality z daného města. Zástupci komunity nemusí mít dostatečné kompetence k jednání a takové jednání je potom demotivuje se zapojovat do dalších setkání. S komunitou obyvatel sociálně vyloučené lokality je třeba více pracovat a podporovat je v oboustranném jednání se zástupci obce i s ostatní veřejností.

Příklad 1.4.1.: Pravidelná setkání s veřejností na sídlištích

Lokalita:	Pět sídlišť ve středně velkém městě
Typ intervence:	Veřejná setkání
Personální zajištění:	Pracovníci odborů městského úřadu, zástupci poskytovatelů sociálních služeb z řad neziskových organizací
Zdroje financování:	Financováno z prostředků města, časová náročnost samotného setkání 3–4 hodiny, personálně se na zajištění akce podílí cca 25 lidí.

2 Viz web Hasičského záchranného sboru České republiky: <https://www.hzscr.cz/clanek/krizove-rizeni-a-cnp-system-krizoveho-rizeni-system-krizoveho-rizeni.aspx>.

Cíle a očekávání:	1. Prostřednictvím vzájemné osobní komunikace mezi občany a městem/partnery, setkáváním, v diskusi mezi občany nacházet zdola řešení a cesty pro zlepšení vzájemného soužití a porozumění mezi majoritou a minoritou. 2. Dílčí cíle: zlepšení vzájemného soužití a porozumění obyvatelstva, zlepšení vztahů a komunikace mezi majoritou a minoritou, komunikace mezi občany a zástupci města + partnerů, zlepšení životní situace na sídlištích.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Předchozí oslovení obyvatel sídlišť prostřednictvím terénních pracovníků města a neziskových organizací, propagace akce prostřednictvím kabelové televize, radničního periodika, letáků, plakátků vylepovaných na dveře domů.
Příprava akce/zapojení cílové skupiny:	Město (odbor sociálních věcí) ve spolupráci s místními poskytovateli sociálních služeb organizují cca jednou za 3 měsíce setkání za účelem zlepšení vzájemného soužití obyvatelstva na sídlištích. Příprava setkání: Společně připravený a stanovený plán veřejných setkání, příprava a jednání s partnery před každým veřejným setkáním, organizační zajištění (kdo, kde, kdy, co a jak), stanovení a příprava doprovodných opatření (např. zázemí pro rodiče, hry pro děti, opékání špekáčků, hudební vystoupení žáků apod.), stanovení a příprava dílčích participativních metod (World Café, prvky Open Space). Prostory: Prostory přímo na sídlištích, zpravidla s hřištěm. Termín: 2× ročně na pěti sídlištích. Příprava účastníků: Aktivní účast odpovědných zástupců odboru sociálních věcí, životního prostředí, odboru dopravy, starosta, místostarosta, zástupce městské policie a asistenti prevence kriminality, všichni jsou na místě připraveni odpovídat na případné dotazy a podněty ze strany obyvatel, které jim věcně přísluší; zpracování zápisu ze setkání (vč. odpovědnosti za jednotlivé úkoly a časový harmonogram plnění), po jednání uveřejnění zápisu s reakcemi odpovědných odborů města na webových stránkách města.
Průběh setkání:	V roce 2017 proběhlo celkem 8 setkání na pěti sídlištích formou veřejného projednání moderovaného starostou, s využitím participativních metod facilitovaných pracovníky Agentury pro sociální začleňování (World Café a prvky Open Space) a s doprovodným programem (opékání buřtů, hudební vystoupení, hry pro děti apod.). Projednávané oblasti/témata: životní prostředí, doprava, stavební úpravy, technické služby, sociální oblast, bezpečnost; konkrétní podněty obyvatel sídlišť se nejčastěji týkají úpravy zeleně, popelnic, dětských hřišť, parkování, udržování čistoty a pořádku na veřejných prostranstvích a ve společných prostorách domů, ale i mezilidských vztahů.

Co se povedlo:	Vedoucí jednotlivých odborů dále zodpovídají za plnění podnětů od veřejnosti, setkání se pravidelně opakují na jaře a na podzim, informace se aktualizují na webových stránkách města.
Co nás potrápilo:	Na setkáních se dostatečně neřeší mezisousedské vztahy; některá veřejná setkání byla ovlivněna nepřízní počasí (podzimní akce) – nutnost improvizace a s tím spojená nižší účast obyvatel. Rovněž se na některých sídlištích nepodařilo aktivně vtáhnout sociálně vyloučené obyvatele a místní Romy do řešení vzájemného soužití.
Výzvy pro další období:	Pravidelné opakování veřejných setkání 2× ročně na všech sídlištích. Snaha o širší zapojení obyvatel do konání veřejných setkání a hledání řešení problémů souvisejících se vzájemným soužitím majority, Romů a sociálně vyloučených obyvatel. Vhodné nabídnout místním Romům aktivní zapojení skrze terénní sociální pracovníky.

Příklad 1.4.2: Krizový štáb

Lokalita:	Sídliště středně velkého města, resp. jeho místní část
Typ intervence:	2 veřejná setkání s cílovou skupinou v lokalitách
Personální zajištění:	Akci svolalo město po dohodě s ostatními lokálními aktéry. Účastnili se zástupci obyvatel žijících v sociálním vyloučení, zástupci Úřadu práce ČR, neziskových organizací, Agentury pro sociální začleňování, policie, škola.
Zdroje financování:	Akce nevyžadovala náklady
Cíle a očekávání:	1. Přizvat zástupce obyvatel sídliště k řešení krizové situace (velký počet rodin ohrožených ztrátou bydlení). 2. Zajistit předávání ověřených informací obyvatelům lokality prostřednictvím těchto zástupců. 3. Zamezit rozšiřování mýtů a polopravd o situaci v lokalitě, zklidnění situace v lokalitě.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Zástupci byli pozváni na setkání, které organizovala partnerská organizace, Agentura pro sociální začleňování a lokální síťář Ministerstva práce a sociálních věcí. Na tomto setkání vznikla idea o zapojení obyvatel sociálně vyloučené lokality do krizového štábu.
Příprava akce/zapojení cílové skupiny:	Příprava setkání: Žádná. Oslovování účastníků: Účastníky pozvala partnerská organizace. Prostory: Detašované pracoviště sociálního odboru. Den a čas: Listopad 2018 odpoledne, dle možností všech účastníků. Příprava účastníků: Zástupci partnerské organizace, kteří s obyvateli sociálně vyloučené lokality pracovali, jim vysvětlili účel setkání a pozvali je na setkání.

Průběh setkání:	Ve stanovenou hodinu se v kanceláři sociálních služeb sešli zástupci výše zmíněných organizací a zástupci obyvatel sociálně vyloučené lokality. Předávali jsme si navzájem dostupné ověřené mediální informace ohledně odpojování domů, ohledně možností pomoci ze strany města a neziskové organizace, ohledně rodin v krizové situaci. Zástupci následně tyto informace přenášeli mezi další obyvatele sociálně vyloučené lokality, aby předcházeli různým mýtům, které v lokalitě kolovaly (např. že budou všichni vystěhováni apod.).
Co se povedlo:	Povedlo se přizvat zástupce obyvatel sociálně vyloučené lokality k jednomu stolu se zástupci města a dalších institucí.
Co nás potrápilo:	Akce vyústila doztracena, zástupci obyvatel sociálně vyloučené lokality sice přišli, ale dál se neangažovali, protože s nimi nikdo dál nepracoval.
Výzvy pro další období:	Najít realizátora komunitní práce a s lidmi z lokality intenzivněji pracovat.

1.5 Posilování místních sousedství dle Drhové a Ledinské (2014)

Čím organizovanější veřejnost v dané obci či městě je, tím je její oslovení a následné zapojení snazší. Nejrůznější místní občanská sdružení a samoorganizované skupiny obyvatel apod. jsou přirozenými partnery pro vedení obcí. Už na základě své činnosti reprezentují určitý názor či zájem, který by měl být při rozhodování vzat v úvahu. Zapojení těchto skupin umožňuje na rozdíl od neorganizované veřejnosti vytvářet místní partnerství, tedy jakési institucionalizované platformy spolupráce radnice s představiteli místních nevládních aktérů.

Prvním krokem je vzbudit u lidí zájem o veřejné dění. K tomu nejlépe slouží komunikační a kulturní aktivity, kde se lidé setkávají, poznávají a zjišťují společné zájmy či potřeby. Začínají spolu o problémech města či obce mluvit a získávají chuť společně věci ovlivňovat. Může jít o místní sportovní akce, taneční bály, poutě, divadelní představení či koncerty. Přidanou hodnotou samozřejmě je, pokud se do těchto akcí podaří zapojit také obyvatele ohrožené sociálním vyloučením.

Obec může ovlivnit rozvoj místních občanských aktivit i tím, jak je podporuje. Nejde vždy jen o finanční podporu akcí organizovaných místními spolky, ale také o poskytnutí prostorů či ocenění v místním zpravodaji.

Na rozjezd menších komunitních projektů nevyžadujících velké finanční obnosy je možné využít dotační program „Živé komunity“ Nadace VIA: <http://www.nadacevia.cz/ziva-komunita/>

Příklad 1.5.1: Projekce filmu s debatou s obyvateli sociálně vyloučené lokality

Lokalita:	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež ve středně velkém městě
Typ intervence:	Neformální setkání s cílovou skupinou
Personální zajištění:	Zaměstnanci nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, Agentury pro sociální začleňování (lokální konzultant, metodička)
Zdroje financování:	5 000 Kč pronájem včetně organizačně-technického zajištění (projekční plátno, projektor, ozvučení, flipchart, tabule, fixy), přípravy před akcí, úklidu po akci a zajištění účasti obyvatel města, tedy i obyvatel sociálně vyloučené lokality, dále práva na jednorázové promítání filmu FC Roma a propagace akce z prostředků Agentury pro sociální začleňování (projekt „Systémové zajištění sociálního začleňování“ z Operačního programu Zaměstnanost).

Cíle a očekávání:	V rámci následné diskuse proběhlo mapování potřeb obyvatel sociálně vyloučené lokality, které bylo podkladem pro přípravu projektu na komunitní práci z prostředků Operačního programu Zaměstnanost.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Akci pořádala v roce 2017 nezisková organizace, která má dlouholeté zkušenosti s poskytováním sociálních služeb na území města.
Příprava akce/zapojení cílové skupiny:	S cílovou skupinou dlouhodobě komunikovali pracovníci nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, kteří také domlouvali jejich účast na akci. Zájem bylo připraveno ze strany neziskové organizace (viz výše) a průběh akce pak ze strany Agentury pro sociální začleňování (scénář akce – promítání filmu a struktura následné diskuse, příprava otázek podněcujících debatu). • Prostory: Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. • Termín: Únor 2017 od 14:00 hod.
Průběh setkání:	Účastníci byli dotazováni na to, kde ve městě žijí a co v tomto místě považují za problematické, dále také na to, co si myslí, že by mohlo současný stav změnit a na jakých změnách by byli ochotni se sami aktivně podílet.
Co se povedlo:	Povedlo se získat informace o potřebách obyvatel sociálně vyloučené lokality (jako podklad pro přípravu komunitní práce v lokalitě).
Co nás potrápilo:	Nízká účast ze strany veřejnosti a obyvatel sociálně vyloučené lokality.
Výzvy pro další období:	Aktivizace místní komunity ve dvou lokalitách města, jejich vzájemná komunikace, uvědomování si svých potřeb, hledání řešení a podpora při jejich prosazování.

Příklad 1.5.2: Sociální majáles

Lokalita:	Centrum středně velkého města
Typ intervence:	Veřejné setkání
Personální zajištění:	Neziskové organizace (asi 20 osob), Agentura pro sociální začleňování (lokální konzultant, metodička)

Zdroje financování:	15 000 Kč na zajištění veřejného setkání k představení nových integračních opatření a rozšířených sociálních služeb vycházejících ze Strategického plánu sociálního začleňování 2015–2018 města, dle zadání zadavatele včetně zajištění celodenního programu akce vztahujícího se k sociální problematice služeb v obci, zajištění venkovních prostor, organizačně-technického zajištění a zajištění aktivní účasti min. 100 obyvatel z města a spolupracujících obcí a následného sběru dat/zpětné vazby od účastníků akce.
Cíle a očekávání:	Cílem bylo představit sociální služby veřejnosti a z rozhovorů s lidmi získat zpětnou vazbu, jak jsou občané o nabídce sociálních služeb ve městě informováni, případně jak jsou spokojeni s jejich úrovní.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Průběžná propagace sociálních témat a služeb a samotné akce.
Příprava akce/zapojení cílové skupiny:	Celodenní zážitkový program pro rodiny s dětmi připravily společně město, Agentura pro sociální začleňování a místní neziskové organizace. Příprava setkání: V rámci jednání lokálního partnerství od 11/2016 do 5/2017. Oslovování účastníků: Prostřednictvím médií, článku v místním periodiku, plakátů na vývěsních plochách ve městě, ve školách. Prostory: Náměstí. Termín: Květen 2017. Příprava účastníků: Nebyla potřeba.
Průběh setkání:	Majálesem zaplněné náměstí navštívilo okolo 500 účastníků. Na pódiu probíhal kulturní program, který společně připravily všechny pořádající organizace. Vedle kulturního programu zde zazněly i informace o činnosti místně působících sociálních služeb i sociálního odboru městského úřadu. Akce byla moderována, na pódiu probíhaly rozhovory s poskytovateli sociálních služeb, během akce byla od účastníků sbírána zpětná vazba formou volného rozhovoru a diskuse.
Co se povedlo:	Způsob, kterým jsme předávali informace o sociální problematice.
Co nás potrápilo:	Nedostatečná propagace – chyběl nám transparent nebo viditelné označení akce a označení akce na upomínkové fotografii, kterou si účastníci odnášeli.
Výzvy pro další období:	Akci v tomto formátu zopakovat v dalším roce, připravit další navazující veřejná setkání na zajímavá témata.

Příklad 1.5.3.: Lokální skupina

Lokalita:	Městská část statutárního města
Typ intervence:	Lokální komunitní skupina
Personální zajištění:	• Členové lokální komunitní skupiny (jeden z členů obvykle setkání moderuje) • Komunitní pracovnice (ze začátku skupinu koordinovala, v současnosti se účastní pouze na pozvání)
Zdroje financování:	Aktuálně bez zdrojů, ve svém volném čase, v předchozím období z projektu Operačního programu Zaměstnanost (v období 2016–2018).
Cíle a očekávání:	1. Aktivizace obyvatel osady. 2. Rozvoj komunitního života a aktivit obyvatel v lokalitě. 3. Zlepšení sousedských vztahů v lokalitě. 4. Vytvoření možností a platform pro komunikaci s obyvateli, místními spolky a místními institucemi. 5. Pozitivní změna klimatu v lokalitě. 6. Zlepšení stavu domů a jejich okolí a spolupráce s majoritním vlastníkem nemovitostí v lokalitě. 7. Zajištění a organizace volnočasových aktivit pro místní obyvatele (děti, rodiny s dětmi atd.).
Předchozí práce s cílovou skupinou:	V procesu realizace předchozích projektů komunitní práce (2014–2018) komunitní pracovníci vytipovali zástupce různých skupin, zájmů, hledali lídry a propojovali je ve snaze vytvořit různorodou skupinu, která by byla reprezentativním orgánem komunity jak pro obyvatele lokality směrem dovnitř, tak pro zástupce majority pro jednání navenek (s institucemi a vnějšími aktéry). Změny mohly proběhnout v dostatečném čase a ukotvit se díky možnosti dlouhodobé realizace komunitní práce.
Příprava akce/ zapojení cílové skupiny:	Příprava setkání, příprava a oslovení účastníků: Účastníci znají dopředu místo a čas (dopředu dané, pravidelný režim). Po příchodu se domluví, kdo bude dělat zápis. Moderátor si vezme slovo nebo se domluví, kdo bude setkání moderovat. Účastníci se navzájem znají a jsou sami motivováni se účastnit a být spolu. Oslovování účastníků: Sami aktivně oslovují nové obyvatele a zvou je k připojení do skupiny. Prostory: Prostory poskytuje místní poskytovatel sociálních služeb v lokalitě. Termín: 1× za 2 týdny, cca na 2 hodiny.

Průběh akce:	Na 70 dětí z vyloučených lokalit se zúčastnilo sportovně laděného Dne dětí, který pro ně uspořádal místní poskytovatel sociálních služeb ve spolupráci s místním vlastníkem bytového fondu a komunitní skupinou. Slavnostního zahájení akce se zúčastnil starosta a místní romský koordinátor. Ve středisku sociálních služeb se realizovalo promítání filmu Cesta ven. Na akci se podílela místní komunitní skupina a studentská skupina z místní univerzity. Aktuálně komunitní skupina nejčastěji řeší přípravy komunitních volnočasových akcí v lokalitě a témata související s bydlením, jednání se školou a školkou (doprovod rodin k zápisu, na třídní schůzky, individuální konzultace s učitelem apod.).
Co se povedlo:	Zlepšit sociální klima v komunitě (vztahy, volnočasové aktivity, vizuální podoba sociálně vyloučené lokality a bytových podmínek). Zlepšit komunikační dovednosti členů skupiny, přípravu prezentací apod. Získat úctu a respekt, partnerskou pozici u představitelů institucí. Zahájit komunikaci a diskusi se školskými institucemi v oblasti inkluzivního vzdělávání.
Co nás potrápilo:	Nedůvěra představitelů institucí ve schopnosti obyvatel. Nedůvěra obyvatel v zástupce skupiny. Únava jednotlivých členů skupiny a jejich vytíženost pracovními a osobními záležitostmi. Potřeba podpory a supervizí jako profesionální pracovníci (nyní zajištěno). Jako neformální subjekt nemohou žádat dotace a čerpat finance na projekty.
Výzvy pro další období:	Udržet skupinu při životě, udržet setkávání, získat nové členy. Podporovat, kultivovat a dále rozvíjet pestrost komunitního života v lokalitě. Získat podporu a uznání od dalších členů vlastní komunity i vnějších aktérů.

1.6 Participace obyvatel při řešení problematiky bydlení a bezdomovectví dle Černé (2017)³

Základem **horizontální participace** v bydlení je vzájemné setkávání lidí s podobnou životní zkušeností. Proces participace je procesem scházení se za účelem projednávání lepších životních podmínek či scházení se za účelem řešení společných témat, sdílení názorů, předávání si vědomostí. Při těchto setkáních by měl mít každý právo vyjádřit vlastní názor, ale pak by se měl kolektiv dohodnout. Taková setkávání pomáhají lidem být aktivní a mít svůj hlas. Podstatné jsou v procesu participace časté kontakty mezi lidmi se zkušeností bytové nouze, v rámci České republiky i na evropské úrovni, které umožní předávání vzájemných zkušeností.

Participace vertikální by měla stimulovat motivaci podílet se na řešení problémů. To v sobě zahrnuje společné diskuse se sociálními pracovníky a politiky. Členové participativních skupin by měli být zváni do skupin co nejčastěji a být zváni k účasti na setkáních, například s majitelem bytu či se starostkou v místě jejich pracoviště, k docházení na domovní schůze či schůze společenství vlastníků jednotek, kde se společně plánuje a řeší sousedské problémy. Účastníci a účastnice participativních skupin zdůrazňují, že je pro ně důležité, aby byli bráni v diskusích rovnocenně.

V základu participativní spolupráce stojí potřeba propojit se s lidmi bez domova a s lidmi s domovem. Přínosy participativního procesu:

- předávání a vzájemné obohacování se zkušenostmi,
- poznávání nových lidí,
- společné sdílení s „terapeutickým účinkem“,
- mít své místo ve společnosti.

Příklad 1.6.1.: Domovní schůze v sociálně vyloučené lokalitě

Lokalita:	Sociálně vyloučená lokalita na okraji středně velkého města
Typ intervence:	Pravidelné domovní schůze v sociálně vyloučených lokalitách
Personální zajištění:	• Externí facilitátor • Starosta, místostarosta, pracovníci sociálního odboru, městské policie, místních neziskových organizací
Zdroje financování:	Vlastní zdroje města, náklady vznikají výhradně se zajištěním facilitátora, schůze probíhají pravidelně od roku 2014.

³ Volně dle Metodické příručky participace obyvatel při řešení problematiky bydlení (Praha, 2017).

Cíle a očekávání:	1. Získání podnětů od občanů. 2. Tlumočení očekávání města od nájemníků. 3. Nastavení pravidel pro užívání nemovitostí. 4. Hledání vzájemného konsensu.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	V sociálně vyloučené lokalitě, kde nechalo město opravit byty a vybudovat komunitní centrum z prostředků ESIF, byl zaveden institut domovníctví a domovní schůze, na kterých nájemníci jednají se zástupci městského úřadu (úředníky ze sociálního a bytového odboru, radními) o potřebách souvisejících s bydlením.
Příprava akce/zapojení cílové skupiny:	Do příprav jsou zapojeni terénní sociální pracovníci městského úřadu, ti se zapojují do zviditelnění akce před jejím konáním, např. roznášením informačních letáků, vylepováním plakátů na dveře domů, osobním informováním o konání domovních schůzí a cílech těchto setkání, dále zajišťují prostor pro konání domovních schůzí vč. drobného občerstvení. Cílová skupina si předem připravuje podněty na schůzi a náměty ke zlepšení soužití obyvatel v sociálně vyloučené lokalitě. Bytová správa pak zajišťuje podklady pro schůze a seznámení s domovními řády, zejména však zpracovává podněty obyvatel na zlepšení a zajišťuje údržbu a opravy nemovitostí.
Průběh setkání:	Především na první schůzi upozornili nájemníci na řadu nedostatků spojených se zanedbaným stavem domů. Všechny potřeby se sepsaly a přítomní se domluvili na navazujících činnostech. Nájemníci určili práce, které zvládnou svépomocně, pokud jim bytová správa poskytne materiál. Uskutečnila se tak výmalba chodeb a vyklizení sklepů. Zástupci města stanovili podmínky oprav v domech (bezdužnost) a postarali se o jejich včasné a bezchybné provedení. Domluvili také takový systém splátek pro finanční účast na výměně oken, aby si nájemníci mohli dovolit nová okna pořídit.
Co se povedlo:	Díky domovním schůzím zde nastavili systém, kdy nájemníci a majitel (město) jednají o stavu nemovitostí, společně řeší nutná zlepšení a jsou schopni se domluvit na podmínkách výhodných pro všechny zúčastněné. Stav domů se tak zlepšuje, nedochází k vandalismu a město na opravách výrazně ušetří.
Co nás potrápilo:	Ne veškeré problémy spojené se vzájemným soužitím a užíváním nemovitostí / bytového fondu se podařily vyřešit, na schůzích dochází ke vzájemným shodám na řešeních problémů, ale jejich naplnění se někdy nepřeneslo do praxe, některé problémy se stále opakují. Další zásadní překážkou je neúčast těch nájemníků, kterých se problémy týkají.
Výzvy pro další období:	Zlepšení vzájemného soužití, zapojení problémových nájemníků a jejich účast na domovních schůzích, dodržování domovních řádů, pravidel vzájemného soužití, lepší porozumění obyvatel.

Příklad 1. 6. 2.: Veřejné setkání k tématu bydlení a soužití

Lokalita:	Sídlště ve středně velkém městě
Typ intervence:	Facilitované veřejné dvouhodinové setkání s obyvateli sídlště k tématu bydlení a soužití na sídlšti
Personální zajištění:	Agentura pro sociální začleňování: lokální konzultant, facilitátor Městský úřad: místostarosta, sociální pracovnice, asistent prevence kriminality, městská policie, pracovnice majetkového odboru Nezisková organizace působící v lokalitě – terénní sociální pracovník, pracovník azylového domu
Zdroje financování:	Facilitátor v rámci své běžné agendy ve městě z prostředků Agentury pro sociální začleňování (projekt „Systémové zajištění sociálního začleňování“ z Operačního programu Zaměstnanost). Propagaci v místě zajistilo město skrze své pracovníky a pracovníky spolupracujících neziskových organizací.
Cíle a očekávání:	1. Informace o plánovaných záměrech na straně městského úřadu, informace o výstupech z fokusní skupiny. 2. Diskusní fórum o současnosti a budoucnosti obyvatel sídlště, diskuse k nadeřinování konkrétních návrhů a možností, na kterých by se obyvatelé chtěli podílet, nabídka zapojení. 3. Shrnutí výstupů ze setkání a informace o dalším postupu a možnostech získání informací. 4. Týká se všech občanů sídlště (i dětí, seniorů).
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Na sídlšti v minulosti působila (a do současnosti stále působí) aktivní terénní pracovnice města. Jedná se víceméně o individuální sociální práci, není zde kapacita na straně neziskové organizace, městského úřadu nastavit vyšší míru podpory využitím komunitní sociální práce. Na sídlšti žije mnoho lidí z majority i romské minority, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením a jsou rozptýleni prakticky po celém sídlšti, nejviditelnější a nejvíce pocítované jako problematické soužití je především ve dvou panelácích na začátku lokality. V prostoru sídlště chybí více upravený veřejný prostor, údržba domů a jejich okolí, chybí místa, kde by se lidé mohli setkávat. Tato akce má pomoci k podpoře zapojování všech částí i občanů do komunitního života v této lokalitě.

Příprava akce/ zapojení cílové skupiny:	Příprava setkání: Příprava setkání probíhala zhruba 2 měsíce v přípravném týmu: 1× focus group k tématu domovník, 4× setkání lokální konzultantky na pracovních skupinách na městském úřadě, 1× setkání lokální konzultantky a facilitátorky se zástupci městského úřadu jako podpora při přípravě struktury veřejného setkání a rolí jednotlivých aktérů (důležitá především z pozice psychické podpory a ocenění jejich ochoty a schopnosti zkoušet/zavádět tyto důležité formy komunikace s veřejností a dalšími obyvateli sociálně vyloučené lokality). Oslovování účastníků: Průběžně skrze terénní sociální pracovníci města. Prostory: Před panelovým domem na sídlišti. Termín: Přípravný tým vytypoval dny a časy dle možností veřejnosti. Zvolili pozdější odpoledne, kdy je větší pravděpodobnost, že již budou zájemci o setkání doma. Příprava účastníků: Předáním informací slovní formou, vyvěšením letáků informujících o veřejném setkání a probíraných tématech na vchodech domů na sídlišti.
Průběh setkání:	Začátek setkání v ohlášenou dobu. Při příchodu zástupců městského úřadu a Agentury pro sociální začleňování zde bylo cca 10 účastníků z cílové skupiny. Facilitátorka přivítala všechny podáním ruky a představením se celým jménem. Poté otevřela setkání uvítáním všech společně. Popsala svou roli, smysl a způsob vedení diskuse v rámci setkání a předala slovo místostarostovi k prvnímu ohlášenému tématu. Po představení tématu a s ním souvisejících konfliktních situací otevřela facilitátorka diskusi. Skupinu bylo potřeba důsledně řídit, dodržovat zmíněná pravidla, ta stále opakovat. Mluví jen jeden, vyslovujeme se k tématu, nabízíme svá řešení, není cílem reagovat na reakce dalších. Sbíráme návrhy, možnosti, zkušenosti. Stejným způsobem dále probíhalo i druhé téma – pracovní skupina bydlení, její opodstatněnost a možnost účasti. Opět diskuse s návrhy. Třetím tématem bylo téma domovníka v jednom z domů na sídlišti. Téma nejtěžší. Budilo spoustu emocí, potřeba velmi pečlivě řídit směr diskuse a udržet jej. Lidé měli velkou tendenci se vzájemně přímo i nepřímo slovně napadat a odbíhat od tématu. Závěrečná část patřila shrnutí proběhlého setkání. Pojmenování zachycených návrhů, informace o dalším postupu a zacházení se získanými informacemi, poděkování za aktivní účast a návrh na opakování takových setkání. Rozloučení podáním ruky s účastníky spolu s poděkováním.

Co se povedlo:	Dodržení harmonogramu. Udržení struktury a vedení diskuse. Dostalo se na všechna předem definovaná témata a pojmenování klíčových otázek, které si obyvatelé kladou. Zájem obyvatel ohrožených sociálním vyloučením ke spolupráci (účasti v pracovní skupině na bydlení), otevřenost sociálně vyloučených obyvatel k dalším takovým setkáním. Dostatek prostoru pro vyjádření všech zúčastněných: aktivní lidé, senioři, děti, invalidé, zástupci městského úřadu, pracovníci neziskové organizace, policie, asistent prevence kriminality.
Co nás potrápilo:	Velmi důležitá je vysoká míra koncentrovanosti na cíl a potřeba udržet nehodnotící prostředí – skupina často ze začátku sklouzává k hodnocení na různé strany a zároveň vystavuje více či méně záměrně ostatní členy skupiny, včetně zástupců města, facilitátora a dalších zúčastněných, nekonstruktivním dotazům či poznámkám mimo téma. Podstatné je nebát se věci pojmenovat a vracet jednání zpět k cíli a smyslu setkání.
Výzvy pro další období:	Po skončení veřejného setkání doporučujeme o výstupech informovat tištěnou formou a znovu zorganizovat další taková setkání, ideálně je zakotvit jako pravidelná v určitém časovém rozestupu. Stále je ještě možnost podpory při facilitaci ze strany Agentury pro sociální začleňování, ideální je však zajistit vlastního facilitátora ze strany města, případně zajistit facilitaci přímo zástupcem z městského úřadu, kterému Agentura pro sociální začleňování poskytne metodickou podporu při přípravě veřejného setkání. K tomuto slouží i zpracované výstupy, které lokální konzultantka předala na jednání se zástupci městského úřadu. Zkušenost s veřejným setkáním má sloužit zástupcům města a neziskové organizace jako motivace a výstupy ze setkání jako podklad pro přípravu projektových žádostí do výzev Operačního programu Zaměstnanost v oblasti komunitní sociální práce, kde je participace samozřejmou součástí.

Příklad 1.6.3.: Pravidelné setkávání společenství vlastníků jednotek

Lokalita:	Statutární město
Typ intervence:	Pravidelná jednání společenství vlastníků jednotek
Personální zajištění:	• Zástupci společenství vlastníků jednotek • Město: koordinátor správců lokalit (statutární město), zástupci technických služeb, městská policie, terénní sociální pracovník, náměstek primátora, vedoucí odboru sociálních věcí, manažerka strategického plánu a komunitního plánování • Agentura pro sociální začleňování: lokální konzultantka (koordinační role) • Zástupci místních neziskových organizací, Úřadu práce ČR
Zdroje financování:	Pracovní čas pracovníků z vlastních prostředků zúčastněných organizací, prostor zdarma od místní pobočky neziskové organizace.
Cíle a očekávání:	Zkvalitnění mezilidského soužití na sídlištích.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Před setkáním proběhly na jaře 2017 pod vedením výzkumnice 3 fokusní skupiny v rámci tematického výzkumu Agentury pro sociální začleňování.
Příprava akce/zapojení cílové skupiny:	Na jednání společenství vlastníků jednotek se podílejí někteří obyvatelé sociálně vyloučené lokality, např. v roli předsedů a zástupců dalších obyvatel, někteří Romové se účastní jednání jako zaměstnanci neziskových organizací, správci lokalit, pracovníci veřejné služby atd. • Příprava setkání: Lokální konzultantka Agentury pro sociální začleňování a manažerka strategického plánování. • Oslovování účastníků: Lokální konzultantka Agentury pro sociální začleňování, dle vývoje témat z předchozích setkání. • Prostory: Sociální centrum na sídlišti. • Termíny: 3 × fokusní skupiny na přelomu února a března 2017, setkání společenství vlastníků jednotek: v březnu, červnu a prosinci 2017, dále v únoru, červnu a listopadu 2018 (17:00 – 19:00 hod.). • Příprava účastníků: Program tvoří lokální konzultantka Agentury pro sociální začleňování dle potřeb zúčastněných aktérů a aktuální situace v terénu (mailová a telefonická komunikace se zástupci společenství vlastníků jednotek předem).
Průběh setkání:	Celkem proběhly 3 fokusní skupiny v rámci tematického výzkumu a 5 setkání společenství vlastníků jednotek s dalšími aktéry (pravidelně v rozmezí cca 3 měsíců).

Co se povedlo:	• Zapojení společenství vlastníků jednotek do přípravy právní metodiky na podporu společenství vlastníků jednotek v boji proti spekulantům s byty. • Organizace správců lokalit, dohled nad pracovníky z veřejné služby, zlepšení pořádku vně panelových domů. • Realizace právního semináře pro společenství vlastníků jednotek k metodice „Jak řešit (spekulativní) dluhy vlastníka bytové jednotky“. • Uspořádání semináře k tématu GDPR pro společenství vlastníků jednotek. • Průběžné monitorování efektivity správců lokalit, naplánování umístění ad hoc kontejneru pro společenství vlastníků jednotek – vyčištění sklepů. • Vzájemné předávání dobrých a špatných praxí mezi společenstvím vlastníků jednotek týkajících se ne/spolupráce s některými majiteli bytů – spekulanty s byty.
Co nás potrápilo:	---
Výzvy pro další období:	• Pořízení laviček, pouličního osvětlení. • Projekt do participativního rozpočtu města (půjčovna sportovního náčiní zdarma a instalace stolu na stolní tenis). • Zavedení funkce správce hřišť. • Zajištění účasti nových majitelů bytů na setkáních společenství vlastníků jednotek – úkol pro lokální asistentku Agentury pro sociální začleňování, prevence dalšího zadlužování společenství vlastníků jednotek.

Příklad 1.6.4.: Peer terénní pracovnice a svépomocná skupina žen bez domova

Lokalita:	Statutární město
Typ intervence:	Pravidelná svépomocná skupina
Personální zajištění:	Peer pracovnice, koordinátorka, terapeutka skupiny
Zdroje financování:	Soukromý nadační fond, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Operační program Zaměstnanost
Cíle a očekávání:	1. Zapojit ženy bez domova do prevence násilí, do vzájemné podpory a pomoci těm, které násilí zažily/zažívají, aby svou situaci řešily. 2. Poskytnout pomoc a podporu ženám v tísnivé sociální situaci a ohroženým násilím. 3. Posun v myšlení žen, které žijí v tísnivé sociální situaci a které často považují násilí a jeho strpění za nedílnou součást svého života na ulici. 4. Získat nadhled, svépomocnou podporu a podporu od žen v podobné situaci.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Organizace spolupracuje se ženami bez domova od roku 2012 formou setkávání, vzdělávacích a posilujících aktivit. Společně zjišťujeme, jaké jsou potřeby a problémy žen bez domova a jak je řešit. Jedním z velkých témat ohledně ženského bezdomovectví je zažívané násilí. I proto se další aktivity začaly více zaměřovat i na toto téma.
Příprava akce/zapojení cílové skupiny:	Z našich zkušeností vyplývá, že přímé zapojení cílové skupiny umožňuje intenzivní a dlouhodobou participaci i u obtížných témat, jako je násilí, empowerment cílové skupiny a inovativní možnosti řešení. Zkušenosti také ukazují, že ženy žijící bez domova mají obavy přijít za odborníkem a svěřit se mu, často tedy zůstávají v destruktivních vztazích a/nebo ohrožené násilím. Díky spolupráci s terénními pracovnicemi se zkušeností s bezdomovectvím byla prolomena počáteční bariéra a navázán vztah důvěry. • Příprava setkání: Skupina si sama nastavuje pravidla skupiny, čas setkávání, témata apod. • Oslovování účastníků: Peer terénní pracovnice oslovují ženy bez domova, inzerát v novinách od žen bez domova pro ženy bez domova, e-mailem do organizací, které navštěvují ženy bez domova. • Prostory: Místnost v komunitním centru pro ženy bez domova, důležité je vytvořit bezpečné a příjemné prostředí. • Den a čas: 1× za 14 dní, v podvečerních hodinách, délka 2–3 hodiny.

Průběh setkání:	Osvědčilo se nám rozdělit svépomocnou skupinu na dva typy: 1. Svépomocná skupina, která se více zaměřila na společné aktivity, vzdělávání, tvorbu a zážitky. Neprobíhala pravidelně, obvykle 2× do měsíce. 2. Svépomocná skupina, která se schází pravidelně 1× za 14 dní v bloku 8 setkání, probírá témata, která si ženy stanovily spolu s terapeutkou. Pravidelná svépomocná skupina si stanovila témata, kterým se chce věnovat, např. jak si nastavit vlastní hranice vůči okolí, zvlášť vůči těm, kteří mají tendence osobní hranice systematicky překračovat (v ubytovnách, na azylech, na ulici, v práci), zdraví, pozornost k sobě a sebezpečí, jak reagovat na násilí ze strany okolí, kdy je čas na bezpečnostní plán a jak ho sestavit, jak poznám, že jsem ve stresu a jak se stresem pracovat, setkávání s lidmi s psychiatrickou diagnózou, co dělat, když je mi smutno – pozornost k vlastním emocím a další. Ženy, které se setkávání s terapeutkou účastnily, hodně oceňovaly možnost mluvit o svých zkušenostech s násilím a vyjádřily chuť pokračovat v podobném setkávání. Pro některé to bylo poprvé v životě a cenily si bezpečného prostoru, který skupina vytvořila. Terapie bývá pro ženy v sociální tísní vysokoprahová a většinou žádná z nich za svůj život žádnou neprošla. Další setkání byla prožitková, vzdělávací a arteterapeutická, která nevyžadovala pravidelnou účast, ale pomáhala tvořit sebestopávnou komunitu, zvyšovala sebevědomí, umožňovala relaxovat a aktivně trávit volný čas – jedná se o hodnoty, kterých se ženám bez domova často nedostává.
Co se povedlo:	Postupem času se nám povedlo zaměstnat 4 ženy se zkušeností s bezdomovectvím na pozici peer pracovníc. Povedlo se nám budovat komunitu a učit se participativním přístupům. Daří se nám dávat ženám bez domova hlas a posilovat jejich sebevědomí.
Co nás potrápilo:	Významným faktorem, který v rámci projektu ovlivňoval naši spolupráci se ženami v sociálně tísnivé situaci, je jejich životní nestabilita a tím také nemožnost pravidelného docházení. Pokud se jim naskytne možnost práce, vyspat se, umýt se, vyprat si apod., je pochopitelné, že na setkání nedorazí, ale upřednostní zabezpečení základních potřeb. Proto jsme svépomocnou skupinu realizovali tak, jak je popsáno výše. Na svépomocnou skupinu s terapeutkou chodilo pravidelně méně žen, ty ale byly motivované a skupina pro ně měla přínos. Ze zkušenosti víme, že svépomocné skupiny pomáhajících organizací v oblasti násilí čítají zpravidla 4–6 žen. Ostatní setkání byla otevřenější a díky nim jsme kontaktovali další ženy a zároveň utužili podpůrnou komunitu a bezpečné prostředí v jako doma.
Výzvy pro další období:	Finanční udržení komunitně vzdělávacího centra, v němž se svépomocné skupiny odehrávají, reflexe a rozvíjení participativního přístupu, postup žen v sociální tísní na další pracovní místa v organizaci a v projektech.

Příklad 1.6.5: Akční skupina lidí bez domova

Lokalita:	Dvě statutární města
Typ intervence:	Akční skupina: účast v platformě pro sociální bydlení, pravidelná účast a spoluorganizace kampaně Noc venku na podporu lidí bez domova
Personální zajištění:	Členové se zkušeností bezdomovectví (13 osob) a podporovatelé (2 osoby)
Zdroje financování:	Vlastní zdroje
Cíle a očekávání:	1. Angažovat skupinu lidí bez domova do řešení jejich obtížné životní situace. 2. Otevírat dialog mezi všemi aktéry působícími v problematice bezdomovectví a tím přispět k procesu opětovného začleňování lidí bez domova do společnosti.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Na sídlišti v minulosti působila (a do současnosti stále působí) aktivní terénní pracovnice města. Jedná se víceméně o individuální sociální práci, není zde kapacita na straně neziskové organizace, městského úřadu nastavit vyšší míru podpory využitím komunitní sociální práce. Na sídlišti žije mnoho lidí z majority i romské minority, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením a jsou rozptýleni prakticky po celém sídlišti, nejviditelnější a nejvíce pocítované jako problematické soužití je především ve dvou panelácích na začátku lokality. V prostoru sídliště chybí více upravený veřejný prostor, údržba domů a jejich okolí, chybí místa, kde by se lidé mohli setkávat. Tato akce má pomoci k podpoře zapojování všech částí i občanů do komunitního života v této lokalitě.
Příprava akce/zapojení cílové skupiny:	Příprava setkání: Utvořená agenda podle situace, na kterou je třeba reagovat, domluva facilitátora setkání a zapisovatele (rotující role). Oslovování účastníků: Osobně. Prostory: Prostory neziskové organizace nebo v jednání. Den a čas: Není fixní. Příprava účastníků: Není nutná, důraz je kladen na nízkoprahovost setkání.

Průběh setkání:	Začátek setkání v ohlášenou dobu. Při příchodu zástupců městského úřadu a Agentury pro sociální začleňování zde bylo cca 10 účastníků z cílové skupiny. Facilitátorka přivítala všechny podáním ruky a představením se celým jménem. Poté otevřela setkání uvítáním všech společně. Popsala svou roli, smysl a způsob vedení diskuse v rámci setkání a předala slovo místostarostovi k prvnímu ohlášenému tématu. Po představení tématu a s ním souvisejících konfliktních situací otevřela facilitátorka diskusi. Skupinu bylo potřeba důsledně řídit, dodržovat zmíněná pravidla, ta stále opakovat. Mluví jen jeden, vyslovujeme se k tématu, nabízíme svá řešení, není cílem reagovat na reakce dalších. Sbíráme návrhy, možnosti, zkušenosti. Stejným způsobem dále probíhalo i druhé téma – pracovní skupina bydlení, její opodstatněnost a možnost účasti. Opět diskuse s návrhy. Třetím tématem bylo téma domovníka v jednom z domů na sídlišti. Téma nejtěžší. Budilo spoustu emocí, potřeba velmi pečlivě řídit směr diskuse a udržet jej. Lidé měli velkou tendenci se vzájemně přímo i nepřímo slovně napadat a odbíhat od tématu. Závěrečná část patřila shrnutí proběhlého setkání. Pojmenování zachycených návrhů, informace o dalším postupu a zacházení se získanými informacemi, poděkování za aktivní účast a návrh na opakování takových setkání. Rozloučení podáním ruky s účastníky spolu s poděkováním.
Co se povedlo:	Organizace funguje od roku 2013, oficiálně se ustanovila v roce 2014. Daří se dlouhodobá spolupráce s lidmi se zkušeností bezdomovectví, postavená na nehodnotícím zplnomocňujícím přístupu, kdy postupně část lidí bez domova prorostla do vnitřní struktury fungování spolku a je jeho nedílnou součástí. V letošním roce si fungování spolku převzali samotní lidé se zkušeností bezdomovectví, s externí podporou. Organizace má v repertoáru 3 divadelní hry, které zpracovávají zkušenosti lidí bez domova a snaží se je stavět do širšího strukturálního kontextu. Díky práci organizace se stalo běžným zvaní lidí se zkušeností bezdomovectví jako přednášejících na konferenci, jako členů či hostů do pracovních skupin při přípravě strategických materiálů na MPSV. Členové organizace přednášejí také studentům sociální práce.

Co nás potrápilo:	Velkou výzvou je zajišťování financí na fungování spolku. Organizace nemá personální kapacity na vyhledávání a přípravu grantů a administraci projektů. Zároveň nám způsob financování skrze projekty způsobuje potíže, protože potenciálně klade bariéry mezi zaměstnanými a nezaměstnanými členy organizace. Náš spolek prosazuje fungování horizontální, proto jsou problematické například pozice vedoucího projektu a podobně. Zároveň vystupují rozdíly mezi lidmi se zkušeností bezdomovectví a bez této zkušenosti (kteří bývají v administraci a vedení projektů zdatnější). Projektové řízení rovněž odvádí pozornost od toho podstatného, čemu se organizace věnuje primárně, tj. od obsahu směrem k administrativě, což celou práci byrokratizuje. Dalším řešeným otazníkem byla finanční závislost fungování spolku na donorovi. Potenciálně snižovala možnost stavět se kriticky k přístupům řešení bezdomovectví dané obce, kraje i státu.
Výzvy pro další období:	• Stabilizovat Asociaci a vnitřní mechanismy fungování. • Zajistit stabilní prostor pro místní skupinu. • Nábor nových členů se zkušeností s bezdomovectvím. • Nábor podporovatelů.

2 Příklady participativních metod adaptovaných pro práci s lidmi žijícími v sociálně vyloučeném prostředí a okolí

U následujících participativních metod adaptovaných pro práci s lidmi žijícími v sociálním vyloučení jsou přiřazeny příklady jejich konkrétní adaptace formou podrobného popisu realizovaných intervencí s důrazem na použití metody. Ačkoli nejsou jmenovány konkrétní organizace, tak uvedené příklady vycházejí z jejich praxe. Jako příklady z praxe jsou doporučovány dílčí aktivity („intervence“) v participaci, nikoliv veškerá činnost konkrétních organizací, které mohou být identifikovány (např. participativní mechanismus jednání s obyvateli ohroženými sociálním vyloučením).

Popis jednotlivých metod s příklady jejich konkrétního využití obsahuje popis konkrétní praxe s důrazem na hlavní přínosy doporučovaných metodologických postupů, praktický popis nutných kroků, zasazení opatření do širšího kontextu (jaké jiné aktivity nebo podmínky jsou nezbytné nebo velmi vhodné pro účinnost popsaného postupu) a z něj vyplývající personální, organizační a finanční náročnosti těchto praxí.

Výsledky, naplnění očekávání a zapojení obyvatel ohrožených sociálním vyloučením se lišily dle jednotlivých lokalit a použitých metod. Pro inspiraci a ilustraci, jak je možné některé participativní metody v procesech sociálního začleňování adaptovat, uvádíme z vnějšího pohledu ty zdařilejší. Nicméně je vždy třeba přihlídnout k místním (vnitřním) faktorům a podmínkám a specifikům jednotlivých lokalit (kapacita a zkušenost radnice a místních partnerů, doba spolupráce s Agenturou pro sociální začleňování anebo jinými místními partnery v oblasti sociálního začleňování, aktuální podmínky práce s obyvateli ohroženými sociálním vyloučením a s ostatní veřejností apod.). Všechny uvedené příklady adaptace participativních metod jsou v závěru kriticky zhodnoceny (co se podařilo a naopak co by bylo možné příště zlepšit), seřazeny na orientační škále „žebříku participace“, s cílem posloužit především jako zdroj inspirace a stručný návod pro použití uvedených metod ve specifickém prostředí obcí s koncentrací sociálního vyloučení.

2.1 Focus groups/fokusní skupiny

Jde o kvalitativní techniku, při které vede výzkumník (moderátor) diskusi nad specifickým tématem s cca 6–12 respondenty najednou. Tato metoda je vhodným nástrojem pro získání poznatků od více respondentů najednou v relativně krátkém čase. Lze ji efektivně využít v projektech s úzce a konkrétně vymezeným tématem, se kterým má cílová populace osobní zkušenost a tuto zkušenost dokáže zprostředkovat verbálně či skrze projektivní techniky uplatňované během částečně strukturované diskuse.

Mezi hlavní přednosti fokusních skupin patří skupinová dynamika, která se mezi respondenty vytváří během vzájemné sociální interakce a diskuse. Ta je stimuluje k formulaci postojů a myšlenek, které by nemusely v rámci individuálního rozhovoru z různých důvodů zaznít a které mohou mezi sebou osoby s podobnými zkušenostmi vzájemně sdílet. Naopak nevýhodou této metody je možná názorová polarizace respondentů, adaptace rolí v důsledku interakce v rámci sociální skupiny a prezentace manifestních postojů.

Je důležité zdůraznit, že data získaná z fokusních skupin reprezentují perspektivu vybraných aktérů z cílové skupiny, informace získané z fokusních skupin nejsou a z podstaty ani nemohou být popisem objektivní situace v dané oblasti, ale jsou interpretací toho, jakým způsobem ji nahlízejí a artikulují osoby, které se potýkají s tíživou situací v dané oblasti.

Příklad 2.1.1: Fokusní skupiny k připravovanému systému sociálního bydlení

Lokalita:	Sřadně velké město a statutární město, obě v rámci společného území Integrovaného plánu rozvoje území ⁴
Typ intervence:	Fokusní skupiny
Personální zajištění:	Externí facilitátor, zaměstnanci neziskové organizace, lokální konzultant Agentury pro sociální začleňování
Zdroje financování:	Projekt Agentury pro sociální začleňování (externí facilitátor)
Cíle a očekávání:	Fokusní skupiny byly realizovány primárně k přípravě podkladů pro plánované projekty na sociální bydlení v rámci Integrovaného plánu rozvoje území daného území. Dílčí cíle: • Zmapování potřeb členů cílových skupin a nejčastějších forem nestandardního bydlení. • Zkušenosti respondentů se ztrátou bydlení. • Zkušenosti respondentů při návratu do samostatného bydlení.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	S lidmi ohroženými ztrátou bydlení spolupracovali zejména místní neziskové organizace a sociální pracovníci obcí, kteří připravovali jejich zástupce na účast ve fokusní skupině.

4 Integrovaný plán rozvoje území (typ územní dimenze zahrnující jádrové město a jeho funkční zázemí): volně dostupné z: <https://mmr.cz/cs/Microsites/Uzemni-dimenze/UD-typy/Integrované-nastroje/IPRU>.

Příprava akce/ zapojení cílové skupiny:	• Příprava setkání: Setkání byla připravována ze strany Agentury pro sociální začleňování, spolupracujících neziskových organizací a obou měst. • Oslovování účastníků: Při vymezení cílové skupiny v rámci analýzy byla zadavatelem a zpracovatelem respektována Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení, označovaná zkratkou ETHOS: (1) bez střechy, (2) bez bytu, (3) nejisté bydlení a (4) nevyhovující bydlení. Z těchto skupin byli cíleně oslovováni klienti a klientky nízkoprahových služeb z těchto dvou měst. Rekrutace účastníků byla zajištěna spolupracujícími organizacemi. • Prostory: Prostory místních neziskových organizací (nízkoprahové zařízení pro děti a mládež; centrum sociálních služeb). • Den a čas: Leden 2017. • Příprava účastníků: Účastníkům byl vysvětlen průběh setkání, jeho účel a cíle, vč. zajištění anonymity.
Průběh setkání:	Celkově byly provedeny dvě fokusní skupiny s takto vymezenou cílovou skupinou, z toho jedna v jednom městě a druhá v druhém městě. Organizaci diskusí včetně rekrutace vhodných respondentů zajišťoval zadavatel analýzy (Agentura pro sociální začleňování) ve spolupráci s lokálními poskytovateli sociálních služeb. Externí zpracovatel byl zodpovědný za přípravu podkladů pro fokusní skupiny, jejich moderaci, analýzu dat a jejich zpracování do podoby zprávy. Z celého průběhu fokusních skupin byl se souhlasem zúčastněných pořízen zvukový záznam. V souladu se zadáním analýzy byly zjišťovány zkušenosti účastníků se ztrátou bydlení a snahou získávat bydlení či jejich spokojenost se sociálními službami ve spojitosti s bydlením. Respondenti představili své hlavní potřeby v oblasti bydlení stejně jako nejvýraznější překážky, které jim bránily tyto potřeby naplňovat. Na závěr obou fokusních skupin vyjádřili respondenti spokojenost s jejich průběhem, ocenili pozvání a možnost vyjádřit svůj názor.
Co se povedlo:	Povedlo se zrealizovat fokusní skupiny dle připraveného scénáře za účasti přiměřeně velké skupiny osob.
Co nás potrápilo:	Zejména v případě skupiny ve druhém městě byly výstupy ovlivněny homogenním složením skupiny. Naprostou většinu účastníků tvořily osoby žijící na ulici a v azylových domech.
Výzvy pro další období:	Realizace koncepčního řešení sociálního vyloučení a realizace řešení bytové politiky v návaznosti na potřeby obyvatel a informace z fokusních skupin.

Příklad 2.1.2: Fokusní skupiny realizované v projektu na prevenci ohrožení rodin

Lokalita:	Statutární město
Typ intervence:	Fokusní skupiny
Personální zajištění:	Facilitátor, moderátor, zapisovatel
Zdroje financování:	Financováno z projektu města (Operační program Zaměstnanost)
Cíle a očekávání:	Cílem fokusních skupin bylo zapojení příslušníků cílové skupiny projektu do tvorby koncepce rodinné politiky města (dále koncepce). Fokusní skupiny byly do projektu zařazeny coby participativní prvek, jelikož zástupci cílové skupiny, na něž projekt, a tedy i vytvářená koncepce cílí, budou mít možnost se k tématu/problematicce vyjádřit, pojmenovat své potřeby a překážky, se kterými se potýkají, a svými podněty tak koncepci spoluvytvářet.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Předchozí práce s cílovou skupinou v pravém slova smyslu neproběhla, a to vzhledem k rozsáhlé škále respondentů (zapojení dle fáze životního cyklu). Pro realizaci fokusních skupin byly využity kontakty širšího realizačního týmu včetně partnerských organizací města zapojených do pracovní skupiny pro tvorbu koncepce rodinné politiky, které s cílovou skupinou pracují. Také byli osloveni občané města přímo, a to prostřednictvím dostupných informačních kanálů.

Příprava akce/ zapojení cílové skupiny:	• Příprava setkání: Diskuse fokusních skupin byly vedeny dle připraveného výzkumného scénáře, s ohledem na získání klíčových poznatků. Téma a průběh diskuse byly flexibilně upraveny dle specifik jednotlivých životních fází. Důraz byl kladen zejména na navázání vztahu a vytvoření bezpečného prostoru pro diskusi s účastníky, na srozumitelnost témat a relevantních výstupů. • Oslovování účastníků: Potenciální účastníci fokusních skupin byli předem individuálně informováni o záměru, průběhu šetření a cíli výzkumu, a to prostřednictvím telefonického kontaktu a elektronické pozvánky. • Prostory: Fokusní skupiny byly realizovány v prostorách vyhovujících respondentům dané životní fáze. Setkání se tak uskutečnila na školách (ZŠ, MŠ i VŠ), v komunitních centrech a v dalších prostorách lokálně či zájmově přístupných daným respondentům cílové životní fáze. • Termín: Den a čas setkání byl opět upraven dle respondentů dané životní fáze, tedy studující měli možnost se vyjádřit v dopoledních hodinách se svolením vedení dané školy, maminky nám věnovaly pozornost v době, kdy si přišly vyzvednout své děti z mateřských škol, pracujícím jsme vyšli vstříc odpoledními hodinami apod. • Příprava účastníků: Respondenti byli seznámeni s cílem setkání a způsobem práce. Měli možnost si nastavit pravidla diskuse a byli motivováni k debatě s ohledem na důležitost tématu, svou participativní roli a možnost ovlivnit svým sdělením podobu koncepce rodinné politiky.
Průběh setkání:	V období 3/2017–11/2017 proběhlo celkem 12 setkání, kterých se účastnilo 100 respondentů. Ti vyjadřovali své názory na život ve městě z pohledu rodin – zastoupeny byly mladé páry i rodiny seniorů, mládež opouštějící rodinné hnízdo a jejich rodiče a rodiny s dětmi různého věku. Výběr respondentů zohledňoval heterogenitu zastoupení z pohledu věku, pohlaví, etnicity, lokality. Mezi nejčastěji diskutovanými tématy se objevovaly bezpečnost, bydlení, doprava, životní prostředí, práce a vzdělání, služby a veřejný prostor. Účastníci se zamýšleli nad fungující rodinou, podmínkami pro osamostatňování mladých, základními potřebami rodin, problémy tzv. sendvičové generace, podporou vícečetných rodin, mladých rodin apod.
Co se povedlo:	Povedlo se oslovit veřejnost dle plánu a zajistit velké množství materiálu, se kterým jsme mohli dále pracovat, a výsledky zahrnout do připravovaného strategického dokumentu.
Co nás potrápilo:	Obtížnější bylo zajištění reprezentativního počtu zástupců některých skupin respondentů.
Výzvy pro další období:	Podařilo se nám vytvořit kvalitní strategický dokument. V úvodu tohoto dokumentu stála veřejnost a její názory a budeme usilovat o to, aby názory, podněty a inspirace ze strany veřejnosti provázely realizaci již vytvořeného dokumentu.

Příklad 2.1.3: Fokusní skupiny realizované v rámci projektu na přípravu a pilotní ověření koncepce sociálního bydlení

Lokalita:	Statutární město
Typ intervence:	Fokusní skupiny
Personální zajištění:	• Osoby v bytové nouzi či se zkušeností s bytovou nouzí • Pracovníci zpracovatelské společnosti • Pracovník magistrátu města (sociální pracovník v oblasti bydlení – metodik)
Zdroje financování:	Financováno z projektu města (Operační program Zaměstnanost)
Cíle a očekávání:	Cílem fokusních skupin bylo zapojení osob v bytové nouzi či se zkušeností s ní do tvorby systémového městského dokumentu, resp. do tvorby koncepce sociálního bydlení statutárního města. Perspektiva osob s touto zkušeností představuje důležitý zdroj informací a podnětů, jejich zachycení, formulace a zapracování bylo cílem této aktivity. Fokusní skupiny byly do projektu zařazeny coby participativní prvek, jelikož zástupci cílové skupiny, na něž projekt a tedy i koncepce cílí, mají možnost se k tématu/problematicce vyjádřit, pojmenovat své potřeby a bariéry, se kterými se při vyhledávání a udržení dostupného a odpovídajícího bydlení potýkali či potýkají, a svými podněty tak koncepci formovat a spoluvytvářet. Zároveň mohou navrhnout, jaká řešení přichází v úvahu a co by koncepce, dle nich, měla obsahovat. Tuto formu zapojení a kontinuální práce jsme si pilotovali, cílem tak bylo si daný formát spolupráce vyzkoušet a následně jej funkčně a udržitelně zakomponovat do tvorby materiálů k tématu sociálního bydlení.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Zapojování cílové skupiny do tvorby a chodu sociálního bydlení je důležitým tématem. Statutární město mělo dřívější zkušenosti se spoluprací z ad hoc akcí, resp. jednorázových zapojování např. do výzkumů/analýz potřeb, do komunitního plánování apod. Spolupráce na místní koncepci sociálního bydlení byla svou dlouhodobostí a systematickostí novinkou. Série fokusních skupin představovala jeden ze tří informačních pilířů – pracovních týmů, na jejichž základě byl tvořen dokument koncepce sociálního bydlení statutárního města. Účastníci skupin aktuálně žijí či dříve žili v sociálně vyloučených lokalitách, v ubytovnách, u soukromých majitelů či využívali pobytových sociálních služeb (azylových domů).

Příprava akce/zapojení cílové skupiny:	Fokusní skupiny probíhaly od března do srpna 2017. Formát zapojení nastavoval magistrát města, samotnou realizaci zajišťovala společnost zpracovávající i evaluaci celého projektu. • Příprava setkání: Pozornost byla věnována skladbě účastníků fokusní skupiny, tedy aby šlo o osoby v bytové nouzi či s dřívější zkušeností s touto životní situací. Důležité také bylo již při oslovování účastníků pracovat s tím, že nejde o jednorázové setkání, ale že jich bude celkem 8 a budou na sebe tematicky navazovat. • Oslovování účastníků: Oslovování konkrétních účastníků zajišťovala zpracovatelská společnost, s magistrátem města poté došlo k potvrzení účastníků. • Prostory: Schůzky se konaly u zpracovatele, jednalo se o prostory využívané pro vzdělávání a fokusní skupiny, tedy místo k tomu vhodné. Pro účastníky fokusních skupin bylo zajištěno občerstvení. • Termín: Termíny a časy byly voleny s ohledem na preference členů fokusních skupin, jednalo se o odpolední a podvečerní časy. • Příprava účastníků: Od počátku byla účastníkům uváděna vícenásobnost a jistá dlouhodobost setkávání, protože stálost skupiny umožňovala prohlubovat daná témata. Pro děti bylo ve vedlejší místnosti zajištěno hlídání.
Průběh setkání:	V průběhu března až srpna 2017 proběhlo celkem 10 fokusních skupin. Prvních sedmi fokusních skupin (březen až srpen 2017) se účastnila stálá skupina účastníků, jednotlivá setkání na sebe navazovala. Témata jednotlivých fokusních skupin se zaměřovala na problematiku ve vztahu k bydlení tak, jak ji reflektují samotní účastníci a účastnice, zároveň byla témata stanovena tak, aby byla v souladu s problematikou probíranou na pracovních skupinách. Na osmém setkání představil pracovník magistrátu (metodik) zpracovanou koncepci sociálního bydlení statutárního města s akcentací toho, co bylo zmíněno na fokusních skupinách, resp. snažili jsme se ukázat paralely mezi tím, co účastníci formulovali jako problém či potřebu a jak se to podařilo zapracovat do koncepce. V měsíci srpnu 2017 proběhly také dvě fokusní skupiny s osobami již ubytovanými v rámci projektu a s osobami ubytovanými v sociálním bydlení neziskových organizací působících na území města. Tyto fokusní skupiny byly zaměřeny na zkušenosti účastníků a účastnic s bydlením a na problematiku podpory prostřednictvím sociální práce.

Co se povedlo:	Účastníci a účastnice fokusních skupin byli velmi komunikativní, bydlení a sociální bydlení je pro ně téma aktuální a nezřídka značně tíživé (s ohledem na jejich aktuální bytovou situaci). Skupina účastníků byla různorodá (věkově, etnicky, rodinným zázemím, bytovou situací, životní zkušeností), často tedy na sebe reagovali a navzájem se doptávali, protože některá témata pro ně byla svým způsobem nová či neznámá. Nejintenzivněji bylo účastníky fokusní skupiny vnímáno téma bariér při získání důstojného a odpovídajícího bydlení. Dalšími tématy byly důvody ztráty bydlení, respektive problematika udržení si bydlení, a téma sociálně vyloučených lokalit a role sociálních služeb při hledání a udržení si bydlení. Povedlo se také ukázat, že lidé v bytové nouzi se o sociální bydlení zajímají a jejich reflexe představuje zajímavé podněty do nastavování systému sociálního bydlení.
Co nás potrápilo:	S ohledem na své osobní zkušenosti či potřeby se účastníci ne vždy shodli na podobě možných řešení, a některé diskuse tak nepřinesly jednoznačné východisko, což však ani nebylo cílem. Je potřeba brát v potaz, že úkolem fokusních skupin není nalézt objektivní pravdu, ale zmapovat, jak danou problematiku vnímají účastníci a účastnice. Práce v takovémto formátu byla pro nás novou oblastí a získáváním zkušeností. Zpětně bychom úžeji provazovali témata koncepce a fokusních skupin a zkusili včlenit i témata obecnějšího charakteru.
Výzvy pro další období:	Na koncepci sociálního bydlení statutárního města schválenou v listopadu 2017 navazujeme tvorbou akčního plánu. Jednou z oblastí je i participace osob v bytové nouzi či se zkušeností s ní a cílem je pokusit se o vytvoření a nastavení funkčního zapojení osob v bytové nouzi do tvorby systémových dokumentů.

2.2 World Café⁵

Metoda „World Café“ umožňuje středním a větším skupinám účastníků sdílet zkušenosti a názory a hledat odpovědi na otázky, které jsou předem definovány. Jde o méně strukturovanou metodu, která může být použita samostatně nebo jako část větší akce či procesu (konference, plánovací setkání apod.).

Metoda má účastníkům umožnit poměrně osobní dialog s lidmi, se kterými se obvykle nesetkávají. Její měkká struktura má umožnit otevřít ještě nezformulované názory, osobní tipy a zkušenosti. Cílem metody není za každou cenu dojít k jasným závěrům, cílům nebo plánům. Slouží spíše k výměně názorů a rozšíření pohledů na téma. Vítána je účast různých profesí a odborností.

Účastníci jsou přivítáni, je jim vysvětlen cíl setkání, klíčové téma a metoda, pomocí které setkání proběhne. Pak jsou rozloženi k jednotlivým stolům po 4–5 osobách. Za podpory hlavního organizátora (koordinuje průběh celého World Café) si mezi sebou u každého stolu zvolí účastníci facilitátora. Pak je jim prezentována první diskusní otázka a zároveň puštěn hudební doprovod, který časově vymezuje dobu pro diskusi. Účastníci mohou být vyzváni, aby na balicí (flipchartový) papír kreslili a psali vzkazy pro své následovníky (místa u stolů se časem mění), a facilitátor každé skupiny zaznamenává na papír závěry z diskuse.

Příklad 2.2.1: World Café při veřejných setkáních na sídlištích

Lokalita:	Pět sídlišť ve středně velkém městě
Typ intervence:	Veřejná setkání na sídlištích, na některých místech se zvýšeným výskytem osob ohrožených sociálním vyloučením nebo rizikem konfliktu mezi majoritou a romskou minoritou
Personální zajištění:	• Agentura pro sociální začleňování: metodik, lokální konzultant, expert na participaci • Starosta, místostarosta, zaměstnanci technických služeb, sociálního odboru, městské policie, místních neziskových organizací
Zdroje financování:	Pracovníci Agentury pro sociální začleňování, města a neziskových organizací zajistili přípravu a realizaci akcí v rámci své běžné pracovní náplně. Město zdarma poskytlo prostory pro konání akcí (školy a přilehlé venkovní prostory). Občerstvení bylo poskytnuto městem.

Cíle a očekávání:	1. Zjistit, jak se žije obyvatelům sídliště, co se jim na sídlišti líbí, co je trápí, případně jaká navrhuje řešení ke zlepšení. 2. Navázat a prohloubit komunikaci s místními občany a vtáhnout je do řešení místních problémů. 3. Přimět představitele města co nejrychleji a přímo reagovat na konkrétní a naléhavé potřeby místních obyvatel sídliště. 4. Poskytnout podněty k dalším setkáním/aktivitám/projektům.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Město má dlouholeté zkušenosti se zapojováním obyvatel sociálně vyloučené lokality, kde probíhají domovní schůze od roku 2012 pravidelně každé 3 měsíce. Se stěhováním některých obyvatel sociálně vyloučené lokality a nově příchozích obyvatel na sídliště v centru města se začaly objevovat problémy v soužití se starousedlíky. V prosinci 2016 proběhlo v reakci na konflikty veřejné setkání na jednom sídlišti, výstupem setkání bylo naplánování umístění nízkoprahového zařízení pro děti a mládež v této lokalitě z důvodu smysluplného trávení volného času dětí a mládeže (jeden z hlavních společně definovaných problémů). Jednorázové setkání představitelů města s obyvateli sídliště se osvědčilo a vedení města se rozhodlo pokračovat v nich pravidelně kvůli předcházení problémům a jejich včasnému řešení. Díky dlouhodobé spolupráci města a neziskových organizací mají jejich terénní pracovníci dobře navázané různé cílové skupiny, jak v centru, tak v sociálně vyloučené lokalitě (terénní pracovníci sociálního odboru – zejm. ohrožené rodiny s dětmi, dluhy a bydlení, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež a terénní program pro uživatele drog, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a mateřské centrum, občanská poradna).

Příprava akce/ zapojení cílové skupiny:	• Příprava setkání: Před samotnými veřejnými setkáními s obyvateli sídlišť s využitím metody World Café proběhlo přípravné setkání za účasti vedení města (starosta a místostarosta), sociálního odboru (vedoucí, manažerka strategického plánování, terénní pracovníci, manažer projektu města), zástupců kulturního zařízení, 3 neziskových organizací a Agentury pro sociální začleňování (metodička a lokální konzultant), kde se domluvil program, propagace a organizace jednotlivých setkání. Na základě předem monitorovaných problémů v soužití bylo na červen a květen 2017 naplánováno setkání na 3 sídlištích, na základě poptávky obyvatel ostatních sídlišť k tomu ještě na podzim přibyla setkání na 2 zbývajících sídlištích. • Oslovování účastníků: Terénní pracovníci osobně obešli cílovou skupinu a pozvali ji na setkání. • Prostory: Na všech sídlištích byly akce realizovány ve venkovních prostorech přilehlých u škol a školských zařízení (zahrada, hřiště), které jsou místní obyvatelé sídlišť zvyklí navštěvovat: hřiště u domu dětí a mládeže, školní hřiště a zahrada u základní školy, zahrada mateřské školy. Na místě bylo dostupné občerstvení a doprovodný kulturní program. • Termín: Přípravný tým vytipoval dny a časy dle možností veřejnosti. Zvolili středy a pondělí odpoledne od 17:00, kdy jsou všichni doma a zájemci o setkání si mohou zajistit případné hlídání dětí. • Příprava účastníků: Veřejnost zná vedení města, zástupce sociálního odboru, neziskových organizací i Agentury pro sociální začleňování z místních médií i předchozích osobních setkání, terénní pracovníci vysvětlili svým klientům cíle a program setkání. Rodičům bylo umožněno přijít i s dětmi (zajištěno hlídání i zábava pro děti).
Průběh setkání:	Od dubna do října 2017 proběhlo ve městě na místních sídlištích celkem 5 setkání zástupců města s veřejností s využitím metody World Café (s účastí mezi 20–40 osobami). Struktura zůstala zachována, průběh jednotlivých setkání se však lišil v závislosti na účasti veřejnosti i probíraných tématech. • Účastníci byli rozděleni do skupin – „kavárny“. • Postupně byly kladeny tři klíčové otázky. • V každé „kavárně“ byla každá otázka diskutována samostatně. • Hosté se v „kavárně“ před novou otázkou vyměnili, kavárníci zůstali. • Výstupy z „kavárny“ představil starosta města v závěru jednání všem. Během celého programu probíhaly paralelně doprovodné aktivity pro děti (malování, závody ve skákání v pytlích apod.).

Co se povedlo:	Podařilo se naplnit plánované cíle. Definované problémy a názory byly shrnuty na flipchart a starosta je prezentoval, přičemž u některých opatření rovnou slíbil, že je zajistí, nebo předal slovo příslušným pracovníkům (ředitel městské policie, pracovník odboru péče o zeleň). S lidmi se podařilo rozproudit diskusi a věnovat se konkrétním věcem, které se jich v lokalitě týkají. Lidé se také sami aktivně zapojili do hledání řešení zmíněných problémů. Vedení města například navrhli pomoc při úpravě prostředí před domy a projevili zájem o pravidelná setkávání nejen se zástupci města, ale i s ostatními obyvateli sídliště. Výstupy vč. konkrétních úkolů se zapisovaly a byly zveřejněny na webu města.
Co nás potrápilo:	Při podzimních setkáních zneprjemnila některé akce zima a deštivé počasí a přesun do vnitřních prostor. Dále se na některých sídlištích nepodařilo aktivně vtáhnout cílovou skupinu sociálně vyloučených obyvatel a Romů. Naopak při jednom setkání došlo k verbálnímu konfliktu mezi majoritou a Romy.
Výzvy pro další období:	Pokračovat v pravidelném setkávání zástupců města a místních neziskových organizací s obyvateli sídlišť vč. sociálně vyloučených obyvatel a místních Romů, prostřednictvím terénní práce více připravit a zapojit do setkávání také zástupce sociálně vyloučených obyvatel a místních Romů, a to s využitím dalších participativních metod (fokusní skupiny, Open Space, integrační workshop).

Příklad 2.2.2: World Café na pracovní skupině vzdělávání

Lokalita:	Statutární město
Typ intervence:	Pracovní skupina vzdělávání – aktéři, které spojuje téma inkluzivního vzdělávání a tvorba místního plánu inkluze ve městě (např. ředitelé mateřských a základních škol, zástupce odboru školství a odboru sociálních věcí krajského úřadu, zástupce odboru školství a sociálních věcí statutárního města, zástupce Národního institutu pro další vzdělávání, ředitelka pedagogicko-psychologické poradny, zástupci neziskových organizací). Kromě toho, že jsou tyto osoby odborníky na danou problematiku z různých úhlů pohledu, je většina z nich zároveň i rodičem dítěte.
Personální zajištění:	Agentura pro sociální začleňování: lokální konzultanti; město: manažer strategického plánování, vedoucí oddělení školství, vedoucí odboru sociální péče
Zdroje financování:	Drobné pohoštění financovalo město.

Cíle a očekávání:	Prodiskutovat a vybrat klíčová témata pro veřejná setkání k inkluzivnímu vzdělávání ve městě.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	V roce 2016 již proběhlo osm jednání pracovní skupiny, na kterých byl převážně vytvářen místní plán inkluze.
Příprava akce/ zapojení cílové skupiny:	• Příprava setkání: Pro stanovení hlavního tématu plánovaného veřejného setkání k inkluzivnímu vzdělávání byla použita metoda World Café. • Přípravené otázky pro metodu World Café: 1. Jak mohou veřejná setkání přispět k zavádění inkluzivního vzdělávání do praxe? 2. Jaká hlavní témata inkluzivního vzdělávání je třeba řešit na veřejných setkáních? 3. Jak a čím můžete Vy nebo vaše organizace konkrétně přispět v rámci realizace veřejných setkání? • Oslovování účastníků: Standardní pozvánka na pracovní skupinu, kde použitá metoda World Café byla jedním z bodů programu. • Prostory: Zasedací místnost města. • Termín: Přípravný tým vytipoval dny a časy dle možností členů pracovní skupiny. • Příprava účastníků: Nebylo potřeba nic, na místě byli jen seznámeni s metodou, kterou neznali. Odborný náhled na téma mají každý ve své hlavě stále při sobě.
Průběh setkání:	V úvodu byla účastníkům vysvětlena metoda. Pro vyjádření jednotlivců byl použit brainwriting ve třech samostatných skupinách. Pro názornost byl vypracován úvodní slide a každá otázka byla následně rovněž promítána na jednotlivém snímku. • Účastníci byli rozděleni do skupin – „kavárny“. • Postupně byly kladeny tři klíčové otázky. • V každé „kavárně“ byla každá otázka diskutována samostatně. • Hosté se v „kavárně“ před novou otázkou vyměnili, kavárníci zůstali. • Výstupy z „kavárny“ představili kavárníci v závěru jednání všem.
Co se povedlo:	Všechna témata byla sepsána zvlášť podle klíčových otázek, byla vyhodnocena četnost jednotlivých témat. Jednotlivé otázky byly vyhodnoceny zvlášť. Na závěr byla provedena sumarizace témat za všechny tři otázky.
Co nás potrápilo:	V místnosti není dobrá akustika, proto jsme nemohli pustit hudbu a navodit příjemnější atmosféru. Doporučuji zkusit si předem (to jsme neudělali a museli jsme reagovat na nepříznivou skutečnost pouze vypnutím hudby).

Výzvy pro další období:	Pracovat dále prostřednictvím dalších veřejných setkání s definovanými okruhy: • Objasnění problematiky inkluzivního vzdělávání – téma bylo vybráno v rámci všech tří otázek, celkem devíti skupinami. • Diskuse a zpětná vazba k inkluzivnímu vzdělávání – téma bylo vybráno v rámci dvou otázek, celkem čtyřmi skupinami. • Příklady dobré praxe v inkluzivním vzdělávání – téma bylo vybráno v rámci dvou otázek, celkem třemi skupinami.
--------------------------------	---

Příklad 2.2.3.: World Café na víkendovém vzdělávacím semináři lokálních skupin obyvatel

Lokalita:	Jednání se účastnili zástupci lokálních skupin obyvatel ze 3 vyloučených lokalit: městské části statutárního města, středně velkého města a statutárního města.
Typ intervence:	Reflexivní setkání členů lokálních skupin a aktivních obyvatel na základě realizace komunitní práce
Personální zajištění:	Komunitní pracovníci jednotlivých lokalit, zástupci kraje, facilitátor a moderátor World Café
Zdroje financování:	Součást individuálního projektu kraje (Operační program Zaměstnanost)
Cíle a očekávání:	Metoda World Café byla použita k reflexi zkušeností obyvatel 3 sociálně vyloučených lokalit s realizací komunitní sociální práce a vlastními aktivitami obyvatel pro zlepšení života jejich komunit.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Cílovou skupinou byli obyvatelé 3 sociálně vyloučených lokalit, kteří se zapojili do realizace komunitní sociální práce od 1. 3. 2014 do 30. 9. 2015, další projekt probíhal od 1. 3. 2016 do 31. 3. 2018.

Příprava akce/zapojení cílové skupiny:

- Příprava setkání: realizace metody v průběhu víkendového vzdělávacího semináře pro aktivní obyvatele vyloučených lokalit, který organizoval kraj coby realizátor projektu komunitní práce v roce 2017.
- V průběhu World Café se diskutovaly následující otázky:
 1. Co se u Vás / ve Vaší lokalitě za poslední 3 roky změnilo? (Co je jinak?)
 2. Co dobrého se u Vás / ve Vaší lokalitě podařilo?
 3. Jaké byly limity? (Co se nepodařilo?, Co se nestihlo?, Co nešlo?, Co bylo těžké?)
- Jak jste se zapojili do komunitní práce/aktivit? (Jak jste se změnili? Co jste se naučili? V čem Vás to posunulo?)
- **Oslovování účastníků:** Oslovování účastníků provedli konkrétní komunitní pracovníci v lokalitách, v nichž realizovali komunitní práci, a to osobní ústní formou + předávali tištěné letáky s informacemi o metodě World Café a organizaci setkání.
- **Prostory:** World Café proběhlo na neutrální půdě mimo lokality – v salonku hotelu, v němž se realizovala víkendová vzdělávací akce obyvatel. Prostory salonku byly pro realizaci metody předem připraveny moderátorem metody.
- **Termín:** Sobota odpoledne, čas trvání 3 hodiny.
- **Příprava účastníků:** Na účast ve World Café nebyli účastníci nijak speciálně připravováni. Pro účast ve World Café není žádná příprava potřeba. Metoda (její průběh, cíl a pravidla) byla na začátku setkání vysvětlena moderátorem (již coby součást práce).

Průběh setkání:	V úvodu byla účastníkům vysvětlena metoda. Pro vyjádření účastníků byl použit brainwriting ve čtyřech samostatných skupinách. Pro názornost byl vypracován úvodní slide a každá otázka byla následně rovněž promítána na jednotlivém snímku na čelní zeď salonku. • Účastníci se posadili ke 4 kavárenským stolkům tak, aby u jednoho stolu (pokud možno) nebyli obyvatelé stejné lokality. • Každý kavárenský stůl měl svého facilitátora – „kavárníka“, který facilitoval diskusi účastníků a zapisoval výstupy z diskuse. • Moderátor postupně kladl čtyři klíčové otázky. • U každého stolu byla daná otázka diskutována samostatně po dobu 20 minut. • Po každé otázce byli hosté „kavárny“ požádáni, aby si sedli zase k jinému stolu tak, aby se složení jednotlivých hostů u stolků měnilo. Kavárníci zůstávali stále u svého stolu, pokaždé s novou sestavou hostů. • Výstupy z „kavárny“ zpracovali kavárníci s hlavním moderátorem. Výsledkem byl výstup z každé otázky od všech skupin. • Moderátor představil výstupy z každé otázky všem hostům kavárny dohromady. • Proběhla diskuse mezi všemi hosty, reflexe zážitků z metody, poděkování za aktivní účast a rozloučení.
Co se povedlo:	Zapojit do diskusí všechny účastníky. Reflektovat zkušenosti a dosažené změny. Potěšit se úspěchy. Vyjádřit neúspěchy a frustraci. Ocenit se navzájem. Zhodnotit minulost. Otevřít plány do budoucna.
Co nás potrápilo:	Organizační záležitosti. Příprava účastníků na víkendový výjezd mimo domov.
Výzvy pro další období:	Organizovat další World Café v dalších lokalitách. Pořádat je i tam, kde není podpora v podobě komunitní práce. Hledat možnosti, kdo by pomohl připravit cílovou skupinu na takovou práci.

2.3 Strategický integrační workshop⁶

Strategický workshop je nástrojem strategického plánování v oblasti integrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením a je určen zástupcům cílových skupin a neziskových organizací, pracovníkům úřadů města a městských částí a místním politikům. Workshop nabízí všem relevantním aktérům příležitost se vzájemně učit a nastavit priority pro vznik integrační koncepce na lokální úrovni. Integrační workshop má několik cílů:

- Podporovat obce při formulaci koncepce lokální integrace a konkrétních projektů.
- Předat know-how o úspěšných modelech z jiných českých či zahraničních obcí.
- Podporovat vznik struktur umožňujících dialog mezi jednotlivými aktéry (samospráva, státní správa, neziskové organizace) a mezi obcí, státními orgány a neziskovými organizacemi, které jsou v daném místě odpovědné za relevantní oblasti (například školství, sociální oblast, bezpečnost, bydlení), a mezi cílovou skupinou lokální integrační strategie a uživateli konkrétních projektů/investic.
- Umožnit zájemcům z řad obyvatel ohrožených sociálním vyloučením, aby se aktivně zapojili do života v místě bydliště.

Příklad 2.3.1: Interaktivní plánovací workshop k volnočasovému klubu

Lokalita:	Malé město
Typ intervence:	Veřejné setkání s cílovou skupinou k plánovanému projektu
Personální zajištění:	• 3 pracovníci neziskových organizací: facilitace metody; lokální konzultant Agentury pro sociální začleňování; organizace, koordinace • zaměstnanci města: příprava, propagace, aktivní účast na jednání
Zdroje financování:	Pracovníci Agentury pro sociální začleňování, města a výchovného ústavu zajistili přípravu a realizaci akce v rámci své běžné pracovní náplně. Pracovníci neziskové organizace se podíleli na přípravě a realizaci akce z prostředků projektu Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a ze státního rozpočtu ČR. Prostory, občerstvení a doprovodný program byly zajištěny z prostředků města a z prostředků Agentury pro sociální začleňování (projekt „Systémové zajištění sociálního začleňování“ z Operačního programu Zaměstnanost).

6 Dle <http://mkc.cz/cz/nabizime/strategicky-integracni-workshop>.

Cíle a očekávání:	1. Naplánovat společně s místními aktéry a zástupci místní mládeže vznik nového volnočasového klubu, který má sloužit především místním mladým lidem. 2. Na workshopu představit a inspirovat aktéry a potenciální klienty zařízení prostřednictvím příkladů fungování takových zařízení z jiných měst. 3. Úkolem pro účastníky workshopu pak bude společně vymyslet, jak a pro koho by takový klub mohl fungovat v místních podmínkách poměrně malého města s omezenými rozpočtovými možnostmi. 4. Zapojit a angažovat cílovou skupinu místní mládeže do přípravy a realizace konkrétních volnočasových aktivit.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Fungují zde spolky, které se věnují volnému času mládeže (dobrovolní hasiči, fotbal), velká část mládeže však tyto organizované aktivity nevyužívá ani nevyhledává. Ve městě existují neorganizované skupinky mládeže, které svépomocně pořádají hudební festival. Funguje zde výchovný ústav, jehož klienti se dostávají do konfliktních situací nejen s místní mládeží, ale i s ostatními obyvateli. Město dostalo v roce 2014 přidělenou dotaci na zřízení a provoz nového volnočasového klubu pro mladé z programu prevence kriminality Ministerstva vnitra. Společně s Agenturou pro sociální začleňování se rozhodli naplánovat konkrétní obsah aktivit a nákup vybavení se zástupci cílové skupiny, resp. potenciálními návštěvníky zařízení tak, aby byly přidělené prostředky co nejvíce využity ke smysluplnému trávení volného času mládeže.

**Příprava akce/
zapojení cílové
skupiny:**

- **Příprava setkání:** Cca 1,5 měsíce před setkáním proběhla přípravná schůzka lokálního konzultanta Agentury pro sociální začleňování a koordinátora neziskové organizace, kde byla představena metoda, vyjasnila se struktura setkání a zadání úkolů ke koordinaci setkání. Cca měsíc před akcí proběhlo koordinační setkání se zástupci města a výchovného ústavu. Cca 14 dnů před samotným veřejným setkáním se zástupci města a místní mládeží proběhlo ještě přípravné setkání za účasti starosty, lokálního konzultanta Agentury pro sociální začleňování a místních mladých lidí (aktivních zástupců cílové skupiny) při neformálním opékání buřtů, kde se upřesnil program a diskusní okruhy.
- **Oslovování účastníků:** Pracovnice městského úřadu, která dříve provozovala místní mateřské centrum, společně se starostou neformálně oslovila zástupce místní mládeže k účasti na přípravné schůzce (neformální diskuse s opékáním buřtů), ti měli dále za úkol pozvat na workshop svoje další kamarády a známé. Pracovnice a vychovatelé místního výchovného ústavu informovali a motivovali k zapojení do akce také klienty ústavu.
- **Prostory:** Přípravná schůzka s neformálním opékáním buřtů se zástupci místní mládeže proběhla přímo v areálu, kde má být volnočasový klub situován. Samotný interaktivní workshop i s doprovodným programem proběhl nedaleko, v místním kulturním domě.
- **Termín:** Přípravný tým vytipoval den a čas dle možností cílové skupiny tak (v pátek odpoledne od 16:00 hod.), aby po skončení workshopu mohl rovnou navazovat doprovodný program (koncert místní kapely a vystoupení dýdžeje).
- **Příprava účastníků:** Aktivní zástupci místní mládeže jsou v kontaktu se starostou a měli za úkol informovat o setkání a motivovat k účasti svoje vrstevníky, vychovatelé vysvětlili cíle a program setkání klientům výchovného ústavu. Dále se informace o setkání s pozvánkou objevila v místních radničních listech a na veřejně přístupných místech byly rozvěšeny plakáty s upoutávkou na akci.

Průběh setkání:	1. Představení programu workshopu a účastníků (16:00 – 16:15 hod.) a. Jakými zkušenostmi disponujeme? b. Jaká máme očekávání? 2. Představení záměru města (16:15 – 16:30 hod.) a. Finanční možnosti a omezení b. Varianty prostoru pro volnočasový klub 3. Které aktivity ze Strategického plánu pro sociální začleňování se vztahují (potenciálně) k činnosti volnočasového klubu? (16:30 – 17:00 hod.) a. Krátká prezentace a diskuse b. Definice několika okruhů činnosti budoucího klubu 4. Plánování vybraných okruhů ve skupinách (17:00 – 19:30 hod.) a. Popis aktivit klubu, které lze do okruhu zařadit b. Nároky na prostor, technické vybavení a personál c. Finanční nároky a model financování (dotace, tržby atd.) d. Personální odpovědnost, časový plán e. Potenciální partneři 5. Představení plánů pro jednotlivé okruhy, diskuse (19:30 – 20:30 hod.) 6. Večerní doprovodný program (koncert místní kapely, vystoupení dýdžeje)
Co se povedlo:	Podařilo se naplánovat harmonogram pro zahájení provozu a náplň klubu s odpovědností konkrétních osob za následující kroky/oblasti: • Rozjezd a základní parametry klubu • Party • Divadlo • Kino/promítání • Skatepark • Fitness/workout • Taneční skupina / breakdance • Hudební studio Celkem se akce zúčastnilo cca 20 osob z řad místních aktérů (představitelé města, budoucí koordinátorka klubu, terénní pracovníce, výchovný ústav) a cca 20 potenciálních návštěvníků/klientů zařízení z řad cílové skupiny. Provoz klubu byl zahájen 1. 10. 2014. Klub dále funguje a poskytuje zázemí pro smysluplné trávení volného času dětem a mladým lidem ve věku od 13 do 25 let. Volnočasový klub nabízí návštěvníkům zařízení sportovní aktivity jako stolní fotbal, stolní tenis, trampolína, také filmové, hudební a herní aktivity, k dispozici je promítací plátno s projektorem, hudební zkušebna, hry, kuchyňka, nealko bar, dámský klub a posilovna dle naplánovaných aktivit. Samozřejmostí jsou PC, tiskárna a připojení k internetu, které je možné využít pro přípravu do školy nebo k hledání pracovního uplatnění. Návštěvníci klubu na začátku provozu společně vytvořili název i pravidla.

Co nás potrápilo:	Bohužel se kromě aktivních zástupců mládeže kolem 20 let, kteří jsou v kontaktu se starostou, a klientů výchovného ústavu nepodařilo k účasti na workshopu namotivovat i další zástupce místních mladých lidí. Do pořádání akce se nepodařilo zapojit další neziskové subjekty působící v regionu. Po zahájení klubu se nepodařilo realizovat některé naplánované aktivity vázané na aktivitu konkrétních osob (divadlo, taneční skupina, hudební studio).
Výzvy pro další období:	Zapojit zástupce cílové skupiny nejen do přípravy, ale i realizace jednotlivých volnočasových aktivit, které si naplánovali. Dalším krokem rozvoje volnočasového centra měla být komunitní práce, kdy jádrová skupina by byla rekrutována zejm. z klientů volnočasového klubu. Projekt, podaný v roce 2016 do výzvy Operační program Zaměstnanost, však nebyl podpořen a v současné době probíhá hledání vhodného realizátora komunitní práce. Při současném personálním zabezpečení není možné záměr realizovat.

2.4 Tvorba vize komunity⁷

Tvorba vize komunity vč. přípravy je dlouhodobější proces, který spolu s tzv. následným setkáním trvá 6 až 12 měsíců, a jeho dlouhodobým výsledkem je zvýšení počtu občanů, kteří se aktivně zapojují do veřejného života v obci, a realizace několika konkrétních projektů, které vedou ke zlepšení života v obci a na nichž se občané během veřejného setkání dohodnou. Dílčí setkání přípravného týmu se zástupci obce musí být realizována cca do 3 měsíců a pak lze dále pokračovat s přípravou obyvatel žijících v sociálním vyloučení a přípravou jejich vizí a projektů, jinak obyvatelé žijící v sociálním vyloučení ztratí motivaci.

Příprava je završena veřejným diskusním fórem, které trvá jeden a půl dne a během něhož se v přátelské, tvůrčí atmosféře scházejí občané, aby diskutovali o současnosti a budoucím vývoji své obce. Od počátečního popisu stávajícího stavu a žádoucí budoucnosti se diskuse v plénu i v pracovních skupinách přesouvá ke konkrétním krokům, které mohou začít vizi budoucnosti ihned naplňovat. Diskuse je řízena hlavním facilitátorem a jeho kolegy a má poměrně pevný řád, který poskytuje dostatek času pro hlubší debatu, současně ale zaručuje konkrétní výstupy z jednání v čase, který je k dispozici.

Cílem metody je formou relativně podrobně strukturované diskuse spojit názory obyvatel v pohledu na dlouhodobý vývoj obce a přivést je k převzetí zodpovědnosti za dílčí změny ve formě konkrétních projektů.

Příklad 2.4.1: Tvorba vize komunity ve strukturálně znevýhodněném mikroregionu

Lokalita:	Periferní venkovský mikroregion obcí
Typ intervence:	1,5denní diskusní setkání s veřejností o rozvoji obce za pomoci metody Tvorba vize komunity
Personální zajištění:	• Externí facilitátor metody • Agentura pro sociální začleňování: metodik, lokální konzultant • Facilitátoři tzv. malých skupin (6–7 osob) • Organizační výbor – místní lidé, kteří se aktivně zapojili do přípravy diskusního fóra
Zdroje financování:	Celkové náklady okolo 60 000–70 000 Kč: Lektorné hlavního facilitátora (22 000 Kč nejen za facilitaci dvou dnů, ale i za vedení přípravy v organizačním výboru) a odměny facilitátorů malých skupin z prostředků obce. 5 000 Kč za pronájem prostor s kapacitou 120 osob včetně zajištění technického vybavení, přípravy akce a úklidu po akci z prostředků Agentury pro sociální začleňování (z projektu „Systémové zajištění sociálního začleňování“ z Operačního programu Zaměstnanost).

Cíle a očekávání:	1. Diskusní fórum o současnosti a budoucnosti obce. 2. Od diskuse k nadefinování konkrétních kroků. 3. Veřejná debata je jedním z podkladů pro zpracování plánu rozvoje obce. 4. Týká se všech občanů a všech osad (i dětí a chalupářů).
Předchozí práce s cílovou skupinou:	Obec má 9 osad od sebe značně vzdálených, sice ne přímo sociálně vyloučených lokalit, ale sociálním vyloučením je ohrožená prakticky celá obec. V obci žije mnoho lidí, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením v důsledku nízkých příjmů a předlužení a jsou rozptýleni prakticky po celém území obce. V celé obci chybí veřejný prostor, jako např. náměstí či jiné místo, kde by se mohli lidé setkávat. Tato akce má pomoci k podpoře zapojování všech částí i občanů do komunitního života obce.
Příprava akce/ zapojení cílové skupiny:	• Příprava setkání: Příprava setkání probíhala zhruba půl roku v přípravném týmu. Organizační/přípravný tým tvořili zastupitelé, kteří jsou současně zástupci různých zájmových skupin, spolků apod. a žijí v různých částech obce. Uskutečnilo se 5 přípravných setkání organizačního výboru, kde jsme si vyjasňovali pojetí metody Tvorba vize komunity, místo a termín konání, způsob propagace, občerstvení a další logistiku apod. • Oslovování účastníků: Cílem propagace bylo dosáhnout toho, že pozvání se budou cítit všichni občané obce i chalupáři. Informace byly na webu, ale největší důraz jsme kladli na kvalitní leták-pozvánku a osobní pozvání všech občanů. Členové organizačního výboru osobně obcházeli všechny domy/rodiny ve své části obce, zvali a vysvětlovali, oč půjde a proč je důležitá účast všech lidí – z různých částí obce, starých i mladých, zaměstnaných i nezaměstnaných, starousedlíků i nově přistěhovavších, majetnějších i chudších, s jakýmkoliv vzděláním, žen i mužů, trvale bydlících i chalupářů, hasičů i fotbalistů. • Prostory: Organizační výbor vybral jako optimální místo pro konání diskusního fóra hospodu – dostatečně velký prostor přístupný přibližně stejně snadno (či obtížně) ze všech částí obce, umístěný zhruba v geografickém středu obce. Zkušenost ukázala, že to byl dobrý výběr.

	• Termín: Přípravný tým vytipoval dny a časy dle možností veřejnosti. Zvolili pátky odpoledne a v podvečer (říjen 2016), kdy jsou všichni doma a zájemci o setkání si mohou zajistit případné hlídání dětí. Termíny diskusního fóra byly netypické – dva pátky v podvečer týden po sobě. Obvykle se diskusní fórum koná v pátek v podvečer (1. část, analytická) a navazuje se 2. částí – plánovacím setkáním hned v sobotu dopoledne nebo odpoledne. Toto je osvědčené schéma, které maximálně využívá soustředění občanů, bezprostředně na sebe navazují analytická a plánovací část. • Příprava účastníků: Cílem je dosáhnout toho, aby se zúčastnilo co nejvíc obyvatel. Žádná speciální příprava neprobíhá; pokud je v obci škola, je rozhodně dobré ji zapojit – děti píší o obci, kreslí obrázky, ztvárňují různým způsobem své současné vnímání obce a své představy o tom, jak by měla vypadat a fungovat v budoucnosti. Vše, co děti vytvoří, lze během diskusního fóra využít jako zdroj informací o obci očima jejích nejmladších obyvatel – k výzdobě prostor, kde se fórum koná, k vytvoření skutečně tvůrčí, na místo a jeho obyvatele soustředěné atmosféry.
Průběh setkání:	• Slovo úvodem: Hlavní facilitátor představil program, vysvětlil pravidla, popsal přípravu, poděkoval organizačnímu výboru – důležité pro nastavení spolupracující atmosféry, příjemné pohody, pocitu bezpečí a společného cíle. • Kdo je tady? Facilitátor vede zábavnou formou představení přítomných způsobem dobře použitelným pro početné skupiny lidí (100–300). • Naše obec dnes: Brainstorming (vše zapisovali dva zapisovatelé na flipcharty → vytváření skupinové paměti, depersonifikace sdělení) – jaká je vaše obec dnes? Co vidíte, vnímáte, slyšíte, když procházíte obcí? Nehodnotíme dobré či špatné, ale jsoucí a vnímané. • Naše obec za deset let: Brainstorming (vše zapisovali dva zapisovatelé na flipcharty → vytváření skupinové paměti, depersonifikace sdělení) – jaká by naše obec měla být (ideálně) v budoucnosti, aby se v ní opravdu dobře žilo? Růžové brýle, vše je možné, vše je tak, jak má být. • Fakta o naší obci: Prezentace základních fakt o obci (může být prezentace, ale není nutno) – srozumitelně, jednoduše, přehledně. Počet obyvatel, počet osad, věková struktura, počet kilometrů silnic, počet hospod, dětí ve škole, rozloha obecního lesa, objem odpadů, počet spolků...cokoli, co má prezentující za podstatné, co všechny účastníky uvede do kontextu a co je užitečné pro další uvažování o obci.

	• Debata ve skupinách: Facilitátoři malých skupin vedli diskusi v tematických skupinách, jejichž složení bylo vybráno losem, nikoli podle preferencí zúčastněných. V diskusi popisovali pozitiva a negativa v dané tematické oblasti, ideální budoucnost a nakonec formulovali 5 důležitých témat, kterými je třeba se do budoucnosti zabývat. Diskuse byla analytického charakteru, zabývala se současností a nezabíhala do budoucnosti. Zapisovatelé vše zaznamenávali na flipcharty. • V mezidobí mezi prvním a druhým setkáním: Flipcharty převedeny do elektronické podoby, Google Drive – facilitátoři mohli komentovat tak, aby se seskupily a utvořily nejzásadnější tematické oblasti, které se staly základem pro plánovací část fóra. • Všechny flipcharty byly vyvěšeny v místnosti, aby se mohli i nově příchozí zapojit a oživit si předchozí témata. Po zahájení vybraní zástupci ze skupin krátce popsali průběh jednání ve skupině a přednesli 5 klíčových témat. Hlavní facilitátorka se ujistila, že navrhovaná agregovaná témata zahrnují vše, co místní obyvatelé považují za podstatné, případně doplnila další návrhy či upřesnění. Skupiny byly dle témat vypsány na tabuli (2–3 slova, např. „Voda v obci“, „Obecní pospolitost, spolky, setkávání“) a lidé se sami rozhodli, kam jít (na rozdíl od prvního setkání). Ve skupinách se stručně definovaly problémy a cíle a poté formuloval návrh konkrétních projektů/řešení. Pak skupina vybrala 3 nejdůležitější projekty s pomocí tzv. tabulky dopadu a proveditelnosti, ty se vystavily vedle sebe (ze všech 6 skupin). Zástupce ze skupiny ostatním stručně prezentoval průběh jednání ve skupině a 3 navržené prioritní projekty. Pak proběhlo hlasování – bodování, jehož cílem bylo vybrat klíčové projekty k realizaci. Účastníci přidělovali body těm navrženým projektům, které měli za nejdůležitější a k jejichž realizaci byli ochotni sami přispět.
Co se povedlo:	• Vznikla sdílená představa o budoucnosti obce. • Obyvatelé jednotlivých osad se o sobě navzájem více dozvěděli, došlo k lepšímu propojení a posílení celistvosti obce. • Účastníci veřejné debaty učinili pozitivní zkušenost s participativním procesem – jednání bylo věcné, s konkrétními výstupy, účastníci respektovali pravidla, jednání proběhlo kultivovaně, v příjemné atmosféře. • Přípravný/řídící výbor se přesvědčil, že je možno podobné jednání s vysokou účastí obyvatel úspěšně zorganizovat. • Byly pojmenovány konkrétní kroky/projekty, které účastníci veřejné debaty vnímají jako nejpotřebnější.

Co nás potrápilo:	• Nepodařilo se získat další aktivní občany, kteří by se zapojovali do komunitních aktivit v obci. • Zahájení vstupního brainstormingu bylo opravdu těžké – první komentář se týkal přítomnosti Romů v obci a označil je jako problém. • Členové organizačního výboru se zapojovali velmi nevyrovnaně, většinu odpracovalo několik „tahounů“.
Výzvy pro další období:	Po skončení tvorby vize komunity se tým scházel dále a vyhodnocoval, co se povedlo/nepovedlo a proč. Výstupy diskuse poslouží jako podklad pro přípravu projektových žádostí do výzev Integrovaného regionálního operačního programu, příp. Operačního programu Zaměstnanost. Při využití metody by bylo příště vhodné předem nabídnout spolupráci skupině místních Romů formou komunitní práce či jiných metod aktivizace „bottom-up“⁸ tak, aby byli připraveni a měli kapacity se společného jednání účastnit a představit svoje zájmy.

8 Viz Metodika participace v sociálním začleňování (2019) – kapitola 1 „Vymezení pojmů“.

2. 5 Divadlo utlačovaných⁹

Divadlo utlačovaných využívá divadla jako nástroje pro změnu. Nyní je používáno po celém světě pro politický a sociální aktivismus, řešení konfliktních situací, komunitní práci, terapii a legislativní otázky. Dle Freireho pedagogiky podporuje divadlo utlačovaných kritické myšlení a dialog uvnitř skupin ohrožených sociálním vyloučením. Divadlo utlačovaných je divadlo pro utlačované, je to nástroj na posílení „bondingu“, skupinového povědomí, nástroj pro kritickou analýzu reálné sociální situace skupiny a hledání praktických východisek, jak situaci řešit. Tedy ve svém finálním důsledku se jedná o nástroj skupinového zmocňování (empowerment). Správně se tak divadlo utlačovaných nemá hrát pro veřejnost, ale pro další utlačované – tedy například vytvoříme divadlo s lidmi žijícími na ubytovně a budeme ho hrát na dalších ubytovnách. Je to tedy ideální nástroj pro komunitní práci.

Je více o analyzování než o akceptování, o kladení otázek než o dávání odpovědí, o jednání než o mluvení. Navrženo pro neherce, využívá jazyka divadla jako prostředku ke zkoumání života, hledání snů a tužeb a nalézání budoucnosti. Díky tomuto univerzálnímu prostředku mají všichni přítomní možnost sdílet s ostatními svůj názor na řešený problém. Divadlo utlačovaných tak slouží jako laboratoř ke zkoumání možných alternativ řešení konfliktu, která je ale současně i zábavou.

Divadlo utlačovaných je metoda, která funguje dvoufázově. Skupina, která chce pracovat na svém tématu, připravuje nejprve krátké divadelní představení, ke kterému se propracovává na základě několikadenní práce. Ta je kombinací technik směřujících ke zpracování tématu útlaku a také metod, které pomáhají (ne)hercům vyjádřit svůj příběh divadelními technikami. Prakticky jde v průběhu přípravy o různé druhy her a cvičení zaměřených na uvolnění, zábavu, rozvoj imaginace, skupinovou dynamiku a osvojení základních scénických dovedností.

Výstupem je pak prezentační forma známá jako divadlo fórum, kdy diváci vstupují do „představení“, které pro ně konkrétní skupina připravila, a hledají alternativní řešení nastíněných situací. Dojde tak k přirozenému dialogu, který přispívá ke vzájemnému pochopení obou stran příběhu.

Metoda je vhodná pro skupiny, které mají chuť pracovat na svém tématu a pomocí divadla dosáhnout i určité sociální změny. Témata mohou být různá – záleží na skupině. Od zkušeností s institucemi až po tematiku bezdomovectví. Svá představení mohou jednotlivé skupiny připravovat také nejrozličnějším způsobem – od intenzivního několikadenního soustředění až po několikátýdenní pravidelnou práci (např. jedno odpoledne v týdnu).

V České republice existuje několik míst, kde se divadlu utlačovaných věnují intenzivněji. Nejprve vznikl Kabinet divadla utlačovaných při Masarykově univerzitě v Brně pod vedením Lenky Remsové. Dalším místem, kde se metoda využívá

9 Dle www.divadloutlacovanych.cz.

systematicky, je Ostrava a spolek ASLIDO. V Praze byl v roce 2014 uspořádán výcvik pod vedením Terry O’Leary z Cardboard Citizens v Londýně. Od té doby sídlí na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy Divadlo znaž, které spolupracuje s celou řadou organizací – Ara Art, Antikomplex, Slovo 21 a dalšími. Od roku 2014 vytvořili na 20 divadelních představení s širokou škálou cílových skupin – převážně smíšených. Více informací lze nalézt na www.dvenatreti.cz. Kromě výše uvedených skupin se divadlu utlačovaných věnuje i řada menších organizací, část z nich se snaží o propojení v Centru divadla utlačovaných.

Zdroje a kontakty:

<http://kdivu.ped.muni.cz/>

www.divadloutlacovanych.cz

<https://www.dvenatreti.cz/divadloutlacovanych.html>

<http://www.slovo21.cz/index.php/extensions/>

[vsechny-romske-projekty/389-ja-ty-a-oni-divadlem-forum-proti-predsudkum](http://www.antikomplex.cz/ja-ty-a-oni-divadlem-forum-proti-predsudkum)

<http://www.antikomplex.cz/ja-ty-a-oni-divadlem-forum-proti-predsudkum.html>

Antikomplex (2015). Divadlem ke změně. Praha: Antikomplex

Příklad 2.5.1: Já, Ty a Oni – divadlem fórum proti předsudkům a tzv. uprchlická krize v divadle utlačovaných

Lokalita:	Dvě statutární města a jedno středně velké město
Typ intervence:	Divadelní představení s následnou diskusí s diváky
Personální zajištění:	4 osoby se zkušeností s divadelním uměním a sociálním začleňováním jako facilitátoři metody
Zdroje financování:	Soukromé nadační fondy, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy – specifický výzkum
Cíle a očekávání:	1. Pracovat se zkušenostmi lidí, kteří zažívají sociální vyloučení na vlastní kůži, ať už jsou představiteli majoritní populace, nebo těch, kteří jsou sami vyloučení (Romové, uprchlíci). 2. Dalším cílem bylo komunikovat tyto příběhy na veřejnosti a reagovat tak pozitivně na mediální obraz, který se nesl spíše v duchu nenávisti a strachu.
Předchozí práce s cílovou skupinou:	V projektu Já, Ty a Oni – divadlem fórum proti předsudkům bylo zapojeno celkem přes 20 (ne)herců, kteří ve 3 různých týmech a 3 různých městech pracovali na svém jedinečném představení, které je výpovědí jejich zkušeností a forem útlaku, s nimiž se v životě setkali. Příprava několika dalších divadelních představení se smíšenými skupinami (v letech 2014–2018 vzniklo cca 20 představení).

Příprava akce/ zapojení cílové skupiny:	• Příprava setkání: Ve větších městech byl projekt iniciován Fakultou humanitních studií UK jako reakce na tzv. uprchlickou krizi. V přípravné divadelní skupině se sešli studenti, zaměstnanci různých neziskových organizací a lidé se zkušeností žadatelů o azyl. • Oslovování účastníků: Metodou snowball a open call. • Prostory: Nadační fond poskytl sponzorsky prostory ke zkouškám. • Termín: Jaro 2016. • Příprava účastníků: Cca 20 lidí.
Průběh setkání:	Ze skupinové práce vznikla dvě divadelní představení. Představení bylo možné vidět na festivalu divadla utlačovaných – Divufest 2015. Od listopadu 2015 do března 2016 hrály tyto skupiny také na festivalech, ve školách, konferencích a při dalších příležitostech.
Co se povedlo:	Dvě divadelní představení, obě pravidelně hraná pro nejrůznější cílové skupiny.
Co nás potrápilo:	Obraz uprchlíka v médiích. Účastníci se báli naplno pracovat se svými zkušenostmi ze strachu, že se jejich situace ještě zhorší.
Výzvy pro další období:	Práce s dalšími cílovými skupinami – v tuto chvíli je v plánu příprava divadelního představení se zaměstnanci a klienty komunitního centra.

3 Další doporučené materiály

Pro inspiraci a rozvoj vlastní praxe zapojování obyvatel ohrožených sociálním vyloučením můžete využít rovněž následující zdroje.

3.1 Základní materiály

Participativní metody: www.participativnimetody.cz

Participativní rozpočet: www.participativni-rozpocet.cz

Příručka pro zlepšení životních podmínek Romů na místní úrovni (2015):

<https://odbor-socialni.kraj-lbc.cz/getFile/id:949639/lastUpdateDate:2015-07-01%2010%3A14%3A29>

3.2 Příklady participativních projektů

Veřejná prostranství: www.nadacepartnerstvi.cz/Co-delame/Pomahame/Verejna-prostranstvi

Participační projekty – Agora CE: <http://agorace.cz/nase-aktivity/participacni-projekty>

Mapa bez domova: www.mapabezdomova.cz

Institute H21: www.participace21.cz

Komunitně založené participativní plánování v městském prostoru: <https://kopr.osu.cz/23421/kopr-osu-cz>

3.3 Příklady svépomocných skupin

ASLIDO – Asociace lidí pro domov, z. s.: www.aslido.cz

Svépomocná skupina žen bez domova: <http://jakodoma.org/co-delame/spolecne-proti-nasili>

Ženská romská skupina Manushe: <http://www.slovo21.cz/index.php/extensions/vsechny-romske-projekty/308-zenska-romska-skupina-manushe>

3.4 Zahraniční zdroje a organizace

Participatory Action Research & Organizational Change: <https://participaction.wordpress.com>

Romact: www.coe-romact.org

Romanonet: <https://www.osce.org/odihr/395120>

Literatura

- Černá, E. (2017). *Metodická příručka participace obyvatel při řešení problematiky bydlení*. Platforma pro sociální bydlení. <https://socialnibydeni.org>
- Drhová, Z., & Ledinská, S. (2014). *Metodika posilování občanské společnosti a rozvoj sousedství v sociálně vyloučených lokalitách*. Agentura pro sociální začleňování. https://www.socialni-zaclenovani.cz/dokument/metodika_posilovani-obcanske-spolecnosti-pdf/
- Kandler, M. (2021). *Metodika participace v sociálním začleňování*. Agentura pro sociální začleňování. www.socialni-zaclenovani.cz

Seznam zkratek

ASLIDO	Akční skupina s lidmi bez domova
ESIF	Evropské strukturální a investiční fondy
ETHOS	Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion)
GDPR	Obecné nařízení o ochraně osobních údajů (General Data Protection Regulation)
MŠ	mateřská škola
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
SPSZ	Strategický plán sociálního začleňování
SVL	Sociálně vyloučená lokalita
VŠ	Vysoká škola
ZŠ	Základní škola

Příloha: Přehled oblastí využití a příkladů participativních metod adaptovaných pro sociální začleňování

1. Oblastí využití participativních metod	Možné dílčí cíle (v návaznosti na příčiny problému nízké občanské angažovanosti v obcích se SVL) ¹⁰	Příklad intervence	Komu je to primárně určeno:	Převažující způsoby zapojení – tzv. „žebřík participace“	Náročnost přípravy a realizace	Hlavní zaměření skutečně realizovaných intervencí
1. 1. Participativní výzkumy se zapojením cílové skupiny	• Získat znalosti o potřebách cílové skupiny a její připravenosti, rozvíjet komunitní aktivity a aktivně participovat na přípravě místních politik sociálního začleňování • Získat znalosti o cílové skupině a jejích potřebách pro efektivní nastavení místních politik sociálního začleňování (nastavení sociálních služeb, komunitní práce, bydlení...)	1.1.1 Participativní výzkum migrace	politici, úředníci, sociální služby	2. Konzultace → 3. Zapojení	B – měsíce	zjišťování potřeb
1. 2. Strategické plánování se zapojením cílových skupin	• Prostřednictvím provázání procesu zjišťování potřeb obyvatel SVL a ostatní veřejnosti s jejich zapojením do tvorby lokální politiky zvýšit efektivitu koordinace a síťování (orgány města, sociální služby) • Zprostředkovat a umožnit navázání důvěry v potenciál lidí jako partnerů v lokální politice (orgány města) • Získat znalosti o cílové skupině a jejích potřebách pro efektivní nastavení místních politik sociálního začleňování (nastavení sociálních služeb, komunitní práce, bydlení...)	1.2.1 Seznámení cílové skupiny s připravovanými projekty a jejich možným zapojením	politici, úředníci, sociální služby, obyvatelé SVL	1. Informování	A – týdny	zjišťování názoru CS/ zpětná vazba
		1.2.2 Fokusní skupiny při strategickém plánování	politici, úředníci, sociální služby, obyvatelé SVL	2. Konzultace	A – týdny	zjišťování potřeb, zpětná vazba

¹⁰ Slouží pouze pro inspiraci zejm. konkrétním realizátorům a iniciátorům participace v obcích s koncentrovaným sociálním vyloučením jako orientační příklady cílů v návaznosti na relevantní příčiny problému „nízká občanská angažovanost v obcích se SVL zaměřená na společenskou soudržnost“.

1.3 Zapojování veřejnosti do přípravy a realizace obecních projektů	• Zvýšit občanské zapojení lidí v obci se SVL (orgány města, veřejnost) • Zvýšit zapojení obyvatel SVL (obyvatelé SVL, orgány města, veřejnost, sociální služby) • Zlepšit atraktivitu lokality (orgány města, obyvatelé SVL) • Umožnit získání důvěry všech zapojených v možnost změny (orgány města, veřejnost, obyvatelé SVL)	1.3.1 Participace nájemníků v SVL	soc. vyloučení	3. Zapojení → 4. Sdílení moci	C – roky	podíl na rozhodování
1.4 Zapojení veřejnosti do operativního jednání radnice	• Zvýšit občanské zapojení lidí v obci (orgány města, veřejnost) • Zvýšit tlak ze strany veřejnosti vč. obyvatel SVL na samosprávy pro podporu komunitních aktivit (veřejnost) • Zprostředkovat a umožnit navázání důvěry v potenciál lidí jako partnerů v lokální politice (orgány města) • Získat znalosti o potřebách cílové skupiny a její připravenosti rozvíjet komunitní aktivity a aktivně participovat na přípravě místních politik sociálního začleňování • Získat znalosti o cílové skupině a jejích potřebách pro efektivní nastavení místních politik sociálního začleňování (nastavení sociálních služeb, komunitní práce, bydlení...)	1.4.1 Pravidelné setkání s veřejností na sídlištích	politici, úředníci, veřejnost vč. obyvatel SVL	2. Konzultace → 3. Zapojení	B – měsíce	zjišťování potřeb, získání názoru a zpětné vazby na aktivity radnice
		1.4.2 Krizový štáb svolaný kvůli velkému počtu rodin ohrožených ztrátou bydlení	politici, úředníci, sociální služby, obyvatelé SVL	1. Informování → 2. Konzultace	A – týdny	zjišťování potřeb, získání názoru a zpětné vazby na aktivity radnice
1.5 Posilování místních sousedství	• Zvýšit počet občansky aktivních lidí v obci (veřejnost, orgány města) • Podpořit otevřenost a prostupnost různých sociálních skupin a zprostředkovat prostřednictvím společných aktivit pozitivní zkušenost se spoluúčastí v heterogenním místním společenství (veřejnost vč. obyvatel SVL) • Zvýšit zájem o ostatní spoluobčany a zájem o sousedské prostředí (obyvatelé SVL, veřejnost) • Zvýšit sociální soudržnost v komunitě, umožnit lidem zažívat pozitivní zkušenosti s harmonickými a stabilními sociálními vztahy (veřejnost vč. obyvatel SVL)	1.5.1 Projekce filmu s debatou s obyvateli SVL	obyvatelé SVL	2. Konzultace	A – týdny	posílit vztahy a důvěru v komunitě, včetně ochoty veřejně mluvit o problémech
		1.5.2 Sociální majáles	politici, sociální služby, veřejnost vč. obyvatel SVL	1. Informování	B – měsíce	posílit vztahy a důvěru v komunitě, včetně ochoty veřejně mluvit o problémech, možnost získat zpětnou vazbu
		1.5.3 Lokální skupina	obyvatelé SVL	3. Zapojení → 5. Plná kontrola	C – roky	podíl na rozhodování

1. 6. Participace obyvatel při řešení problematiky bydlení a bezdomovectví	• Rozšířit pojetí sociální práce nad rámec sociálních služeb (orgány města, sociální služby) • Prostřednictvím pozitivní zkušenosti umožnit lidem zažívat vzájemně tolerantní soužití a vztahy s respektem k individualitě a odlišnostem druhých lidí (veřejnost vč. obyvatel SVL) • Pozitivní zkušeností motivovat ostatní veřejnost ke zvýšení podpory integrace obyvatel SVL • Posílit vztahy a důvěru v komunitě i mimo ni (orgány města, sociální služby) • Zvýšit kvalitu života v SVL: infrastrukturu, snížit stigma adresy, zvýšit životní úroveň a hygienické podmínky (obyvatelé SVL + ostatní veřejnost, orgány města) • Skrze získání nových znalostí a zkušenosti lokálních politiků zvýšit jejich zájem o problematiku sociálního začleňování v dané lokalitě • Zprostředkovat a umožnit navázání důvěry v potenciál lidí jako partnerů v lokální politice (orgány města) • Nabídnout více příležitostí a podpory k participaci (orgány města, veřejnost) • Získat znalosti o potřebách cílové skupiny a její připravenosti rozvíjet komunitní aktivity a aktivně participovat na přípravě místních politik sociálního začleňování • Získat znalosti o cílové skupině a jejích potřebách pro efektivní nastavení místních politik sociálního začleňování (nastavení sociálních služeb, komunitní práce, bydlení...)	1.6.1 Pravidelné domovní schůze v SVL	politici, obyvatelé SVL	3. Zapojení → 4. Sdílení moci	C – roky	zjišťování potřeb, posílit vztahy a důvěru v komunitě, zapojit se do rozhodování a tvorby místní politiky
		1.6.2 Veřejné setkání k bydlení a soužití na sídlišti	politici, veřejnost vč. obyvatel SVL	2. Konzultace	B – měsíce	zjišťování potřeb, získání názoru a zpětné vazby na aktivity radnice
		1.6.3 Pravidelné setkávání společenství vlastníků jednotek	veřejnost vč. obyvatel SVL	3. Zapojení → 4. Sdílení moci	B – měsíce	zjišťování potřeb, získání názoru a zpětné vazby na aktivity radnice
		1.6.4 Peer terénní pracovnice a svépomocná skupina žen bez domova	lidé žijící v sociálním vyloučení	3. Zapojení → 4. Sdílení moci	B – měsíce	zjišťování potřeb
		1.6.5 Akční skupina s lidmi bez domova	lidé žijící v sociálním vyloučení	4. Sdílení moci → 5. Plná kontrola	C – roky	zjišťování potřeb

2 Příklady participativních metod	Možné dílčí cíle (v návaznosti na příčiny problému nízké občanské angažovanosti v obcích se SVL) ¹¹	Příklad intervence	Komu je to primárně určeno:	Převažující způsoby zapojení – tzv. „žebřík participace“	Náročnost přípravy a realizace	Hlavní zaměření skutečně realizovaných intervencí
2.1 Focus groups / fokusní skupiny ¹²	• Snižovat bariéry k participaci na straně veřejnosti i obyvatel SVL: zvyšovat sebedůvěru a znalosti, umožnit realizaci společných volnočasových aktivit, zprostředkovat dobré zkušenosti, zvýšit odolnost a kapacity přizpůsobit se vnějším tlakům, umožnit rozvoj a růst i v nepříznivých podmínkách okolí, zvýšit zájem o participaci, přiblížit místní politiky občanům, poskytovat dostatek příležitostí k získání důvěry v možnost změny, zažívat vzájemnou soudržnost a solidaritu, poskytovat dostatek příležitostí k participaci, zvýšit efektivitu procesů a snížit finanční a časovou náročnost na participaci... • Prostřednictvím vzdělávání a exkurzí umožnit zástupcům orgánů města získat znalosti (i od obyvatel SVL) a zajistit potřebné personální kapacity pro participaci na úrovni místní samosprávy • Využívat participativní metody zjišťování potřeb (orgány města, sociální služby)	2.1.1 Fokusní skupiny k připravovanému systému soc. bydlení	politici, úředníci, sociální služby, osoby žijící v sociálním vyloučení	2. Konzultace	A – týdny	zjišťování potřeb, zpětná vazba
		2.1.2 Fokusní skupiny realizované v projektu na prevenci ohrožení rodin	politici, úředníci, sociální služby, osoby žijící v sociálním vyloučení	3. Zapojení	B – měsíce	zjišťování potřeb, zpětná vazba
		2.1.3 Fokusní skupiny realizované v rámci projektu na přípravu a pilotní ověření koncepce sociálního bydlení	politici, úředníci, sociální služby, osoby žijící v sociálním vyloučení	3. Zapojení	B – měsíce	zjišťování potřeb, zpětná vazba

¹¹ Slouží pouze pro inspiraci zejm. konkrétním realizátorům a iniciátorům participace v obcích s koncentrovaným sociálním vyloučením jako orientační příklady cílů v návaznosti na relevantní příčiny problému „nízká občanská angažovanost v obcích se SVL zaměřená na společenskou soudržnost“.

¹² Jako specifický formát veřejného setkání s cílem zapojit veřejnost i specifické cílové skupiny do rozhodování.

2.2 World café	• Podpořit otevřenost a prostupnost různých sociálních skupin a zprostředkovat prostřednictvím společných aktivit pozitivní zkušenost se spoluúčastí v heterogenním místním společenství (veřejnost vč. obyvatel SVL) • Prostřednictvím vzdělávání a exkurzí zvýšit znalosti zástupců orgánů města o rozvoji komunitních aktivit a participaci • Zajistit včasné a dostatečné vyhodnocování potřeb veřejnosti vč. různých skupin obyvatel ohrožených sociálním vyloučením (orgány města, sociální služby) • Využívat participativní metody zjišťování potřeb (orgány města, sociální služby)	2.2.1 World Café při veřejných setkáních na sídlištích	veřejnost vč. obyvatel SVL	3. Zapojení	B – měsíce	zjišťování potřeb, posílit vztahy a důvěru v komunitě, zapojit se do rozhodování a tvorby místní politiky
		2.2.2 World Café na pracovní skupině vzdělávání	veřejnost (i odborná), rodiče vč. lidí žijících v sociálním vyloučení	2. Konzultace	A – týdny	zjišťování potřeb, posílit vztahy a důvěru v komunitě, zapojit se do rozhodování a tvorby místní politiky
		2.2.3 World Café na víkendovém vzdělávacím semináři lokálních skupin obyvatel	zmocnění / aktivizovaní obyvatelé SVL	4. Sdílení moci	B – měsíce	zjišťování potřeb, posílit vztahy a důvěru v komunitě, zapojit se do rozhodování a tvorby místní politiky

2.3 Strategický integrační workshop	• Zvýšit zapojení obyvatel SVL (obyvatelé SVL, orgány města, další veřejnost, sociální služby) • Pozitivní zkušeností motivovat ostatní veřejnost ke zvýšení podpory integrace obyvatel SVL • Prostřednictvím pozitivní zkušenosti umožnit lidem zažívat vzájemně tolerantní soužití a vztahy s respektem k individualitě a odlišnostem druhých lidí (veřejnost vč. obyvatel SVL) • Nabídnout více příležitostí a podpory k participaci (orgány města, veřejnost) • Získat znalosti o potřebách cílové skupiny a její připravenosti rozvíjet komunitní aktivity a aktivně participovat na přípravě místních politik sociálního začleňování • Získat znalosti o cílové skupině a jejích potřebách pro efektivní nastavení místních politik sociálního začleňování (nastavení sociálních služeb, komunitní práce, bydlení...)	2.3.1 Interaktivní plánovací workshop k volnočasovému klubu	politici, úředníci, děti a mládež ohrožená sociálním vytlačováním	2. Konzultace → 3. Zapojení	B – měsíce	zjišťování potřeb, po- sílání vztahy a důvěru v komunitě, zapojit se do rozhodování a tvorby místní politiky
--	---	--	--	--------------------------------	------------	---

2.4 Tvorba vize komunity	• Zvýšit občanské zapojení lidí v obci se SVL (orgány města, veřejnost) • Prostřednictvím ocenění, pozitivní motivace vč. pocitu úspěchu zvýšit atraktivitu vnějších i vnitřních hybatelů vně i uvnitř komunity obyvatel SVL (obyvatelé SVL, orgány města, veřejnost) • Prostřednictvím ztraktivnější fyzických i sociálních podmínek života v SVL aktivně předcházet odchodu obyvatel mimo obec, jejich selektivní migraci i dalším negativním efektům spojeným s vybydlením, sociálním úpadkem života a vylidněním v lokalitě (obyvatelé SVL, orgány města) • Zvýšit sociální soudržnost v komunitě, umožnit lidem zažívat pozitivní zkušenosti s harmonickými a stabilními sociálními vztahy (veřejnost vč. obyvatel SVL) • Zlepšit atraktivitu lokality (obyvatelé SVL, orgány města) • Umožnit získání důvěry všech zapojených v možnost změny (orgány města, veřejnost, obyvatelé SVL) • Prostřednictvím provázání procesu zjišťování potřeb obyvatel SVL a ostatní veřejnosti s jejich zapojením do tvorby lokální politiky zvýšit efektivitu koordinace a síťování (orgány města, sociální služby) • Nabídnout více příležitostí a podpory k participaci (orgány města, veřejnost) • Zajistit včasné a dostatečné vyhodnocování potřeb veřejnosti vč. různých skupin obyvatel ohrožených sociálním vyloučením (orgány města, sociální služby)	2.4.1 Tvorba vize komunity ve strukturálně znevýhodněném mikroregionu	politici, úředníci, veřejnost vč. obyvatel SVL (aktivizování a s delegovanými zástupci), místní spolky	2. Konzultace → 4. Sdílení moci	B – měsíce	zjišťování potřeb, posílit vztahy a důvěru v komunitě, zapojit do rozhodování a tvorby místní politiky (pokud možno) všechny skupiny obyvatel
---------------------------------	---	--	--	---------------------------------	------------	---

2.5 Divadlo utlačovaných	• Snižovat bariéry k participaci na straně veřejnosti i obyvatel SVL: zvyšovat sebedůvěru a znalosti, umožnit realizaci společných volnočasových aktivit, zprostředkovat dobré zkušenosti, zvýšit odolnost a kapacity přizpůsobit se vnějším tlakům, umožnit rozvoj a růst i v nepříznivých podmínkách okolí, zvýšit zájem o participaci, přiblížit místní politiky občanům, poskytovat dostatek příležitostí k získání důvěry v možnost změny, zažívat vzájemnou soudržnost a solidaritu, poskytovat dostatek příležitostí k participaci, zvýšit efektivitu procesů a snížit finanční a časovou náročnost na participaci... • Prostřednictvím pozitivní zkušenosti umožnit lidem zažívat vzájemně tolerantní soužití a vztahy s respektem k individualitě a odlišnostem druhých lidí (veřejnost vč. obyvatel SVL) • Pozitivní zkušeností motivovat ostatní veřejnost ke zvýšení podpory integrace obyvatel SVL • Zvyšovat sebedůvěru a znalosti obyvatel SVL i ostatní veřejnosti • Prostřednictvím nabídky příležitostí k participaci zvýšit zájem obyvatel SVL a ostatní veřejnosti o tvorbu a implementaci místní politiky • Prostřednictvím dobře zacílených a zarámovaných participativních cyklicky se opakujících a narůstajících aktivit se z tématu „zapojování obyvatel ohrožených sociálním vyloučením do života místního společenství a tvorby místní politiky“ postupně stává horizontální téma prostupující do dalších tematických oblastí a do rozhodovací struktury samosprávy (orgány města, stát) • Nabídnout více příležitostí a podpory k participaci (orgány města, veřejnost)	2.5.1 Já, Ty a Oni – divadlem fórum proti předsudkům a tzv. uprchlická krize v divadle utlačovaných	lidé bez domova, ohrožení ztrátou bydlení či jinak ohrožení sociálním vyloučením, veřejnost	3. Zapojení	B – měsíce	posílit vztahy a důvěru v komunitě, včetně ochoty veřejně mluvit o problémech, předávat zkušenosti o životě v sociálním vyloučení
--	--	---	--	--------------------	-------------------	--

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Publikaci vydal Odbor pro sociální začleňování (Agentura) MMR ČR
v rámci projektu Systémové zajištění sociálního začleňování
registrační číslo projektu: CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_030/0000605.

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování